

olvasótermi
használatra!

C
1408

P É C S E T T

1892

NÉGY VASÁRNAP

MARCZIUS 13.-20.-27.

ÉS ÁPRILIS 3.

210

NÉGY VASÁRNAP

JÓTÉKONY CZÉLRA.

1892. MÁRCZIUS 13.—20.—27. ÉS ÁPRILIS 3.

A PÉCSI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI ESTÉK

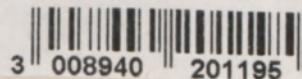
EMLÉKE.

A RENDEZŐSÉG MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTETTE:

VÁRADY FERENCZ.

Csak helyben
használatra

20119

PÉCSETT.

NYOMATOTT TAIKS JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1892.

MEGNYITÓ.

Lezajlottak a tomboló vigság napjai.

Társadalmi életünk pang — szellemi élvezetünk vajmi kevés!

E szomorú állapoton segíteni kellene — rövid az idő — cselekedni pedig haladéktalanul kell

És szövetkezik egy kicsiny, de lelkes csoport, kezét nyújt egymásnak, megtörni a jeget: kies városunkban felkölteni az irodalom és nemesebb zene iránti érdeklődést.

Elismerésreméltó nemes és szép — de felette nehéz föladat.

Föltalálni és kiszemelni a hivatott erőket magából a közönség köréből — és visszaadni őket mint szereplőket.

Megküzdeni a provincialismus előítéletével és megrögzött szokásaival — odalépni a nagy közönség elé — ez esetben rövid idő alatt — majdnem készületlenül!

De a tapasztalat eddig mindig beigazolta, hogy Pécs sz. kir. városának közönsége minden nemes cél elérésében szívesen nyújt segédkezet — ismerjük, hogy elnéző és hálás.

A kitűzött cél kettős volt.

Mindenekelőtt — szellemi szórakozást nélkülöző társadalmunkba új életet, új erőt oltani: — az elérendő anyagi eredménnyel pedig segílyt nyújtani!

Segélyt az éhezőknek, segélyt azoknak, kik fáradalmas pályájukon csak a nélkülözést ismerik — és ha lehető — hozzájárulni több kitűzött cél eléréséhez.

Hogy az első eléretett-e? ezt a jövő fogja megmutatni.

A másodikra nézve már ma mondhatjuk, hogy szives részvételük következtében az eredmény biztosítva van.

Erős hitem, hogy a t. közönség elnéző lesz azok iránt — kik köréből vállalkoztak — néha heves szívdobogással — mulattatására; — a kritikát pedig szívéből fogja méríteni.

A gyors és nehéz kezdeményezés után — a tapasztaltakból mérítve a tanúságot — önmagát ismerve a közönség — jövőben hason célokra szövetkezhetik már jó eleve, és a mi most csak kísérletnek tekinthető — kellő előkészület után fényes eredményt biztosíthat minden irányban.

És most fogadják köszönetét — első sorban azoknak, kiknek nyomorát enyhítették, kiknek könnyeit száritották . . .

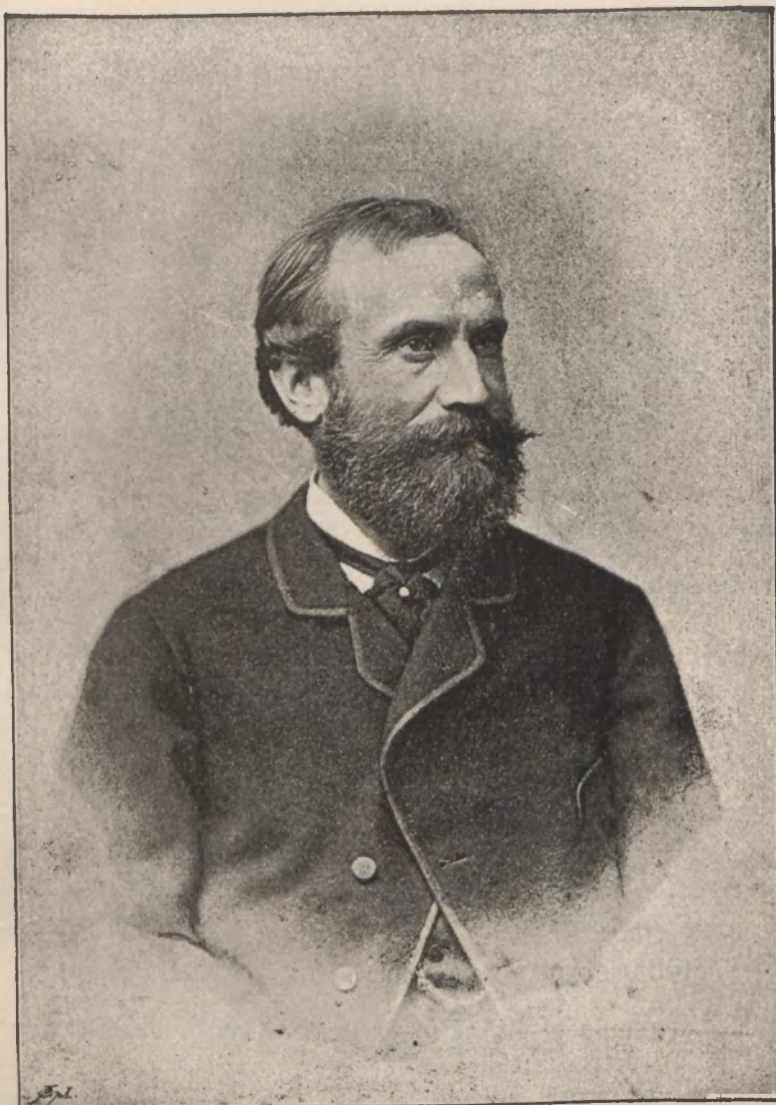
Köszönetét azon önfeláldozó rendezőségnek — mely fáradásának bő jutalmát találja megjelenésökben.

És saját nevemben, kinek bár ez alkalommal nem jutott más szerep, mint az élvezetre nem szánt tárgynak a kirakatban, — felette megtisztelve éreztem magamat, hogy a rendező-bizottság e tiszttel megbizott!

S engedjék reménylenem, hogy búcsumat ez alakban is enyhítse:

»A viszontlátás reménye.«

KARDOS KÁLMÁN.

KARDOS KÁLMÁN

FŐISPÁN.

A PÉCSI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI ESTÉK VÉDNÖKE.

Első Vasárnap.

1892. márczius 13.

Műsor:

1. **Három románéz.** Irta és felolvassa *Bolgár Kálmán.*
2. **Románéz.** Halevy »Zsidónő« című dalművéből.
Énekli *Grünwald Etelka úrhölgy.*
Zongorán kíséri *Vész Albert.*
3. **Petőfi „Őrültké-“jének böleselkedése.**
Irta és felolvassa *Gerecse Péter dr.*
4. **Quintett S. Jadassohn-tól.**
Zongorán és vonós hangszereken előadják:
*Tainzmannné ő méltósága, Girardi József, Maletér
László, Németh Arthur, Zoller Nándor.*
5. **A mérges leány.** Hangay Oktávtól.
Szavalja *Cseresnyés Rózsika úrhölgy.*
6. **Erlkönig Schubert-től.**
Énekli *Hoffer Károly.*
Zongorán kíséri *Vész Albert.*
7. **Költemények.** Irta és felolvassa . . *Koroda Pál dr.*
8. **Hogyan segítettünk mi az inségeseken.**
Irta és felolvassa *Haksch Lajos.*
9. **Vineta.** Abt-tól. Előadja a »*Pécsi dalárda.*«

Három románca.

— Irta: Bolgár Kálmán. —

I.

A jó Isten.

*Foszladozó kis ruhában,
Hajadonfon, csupasz lábbal,
Játszad az apró lányka
A nagy hóban hólabdákkal.*

*Kipirult az orcácskája,
Hogy én nézem rám kacintgat,
Játszad azni, pajzánkodni
Hamiskásan kihívogat.*

*Szomszédasszony, nem vigyáz rá?
Még meghül a kicsi lányka!?
»Nincs rá időm, szegény vagyok,
A jó Isten vigyáz rája!«*

*... Az én lányom, halaványan
Egyre csak a szobát őrzi,
Edes anyja ápolgatja,
Betakarja, bekendőzi.*

*Minden szavát, sóhajtását,
Megvagyázzuk, latra vetjük,
S ha kivágyik a szabadba,
Mindjárt vissza édesgetjük.*

*Allatgatjuk szép meséikkel
S ha behünyta szemecskéit,
Tovább szöjjük, róla szöjjük
A jövőnek szebb reményit.*

*Addig szöjjük míg egymásnak
Szemeiben könnyet látunk,
S a jó asszony felve kérdi:
Meggyógyul-e kicsi lányunk?*

*Szívet érint ez a kérdés,
Mit feleljek a szavára? ...
Azt a mit a szomszédasszony:
A jó Isten vigyáz rája!*

II

Erzsike galambjai.

*Egy kis galamb a háztetön
Fürkészve széltekint,
S hogy párja jön, így süg felé:
Mért nincs ma Erzsike itt?
A jó, a kedves Erzsike
Ma enni mért nem ad?
Kezéből százszor édesebb
Az édes búzamaz.*

*Kíváncsin ráfigyel a társ
Szétnéz most gyorsan ő,
A kis harang már délre szól
És Erzsike még se jó.
Félően összesug a pár:
»Szegényen baj esett,
A szív mely úgy szeretni tud
Oly könnyen nem felejt.«*

»Rég óta búsnak láttam én,
Ó szenvedett talán . . .«
»Megyek keresni — mond a him —
Te addig várj reám!«
S leszáll, csapkodja szárnyait,
Belép a küszöbön,
'Búg, turbékol, hívja egyre
De Erzsi mégse jön.

Majd bátran ablakára száll
S ott újra hívja őt,
Aztán pajzánan elbuvik
A zöld repkény között.
Igy tett már másszor s a várás
Jutalmat érdemelt,
Piros szájában lelt magot,
Ölén meg nyughelyet.

Vár, vár soká, türelmesen
De késik a leány
Aggódni kezd s remegve most
Bepillant ablakán.
Szelid galamb te drva vagy!
Hiába várod őt,
Ott nyugszik a ravatalon
Virágai között.

Szelid galamb oly csüggeteg,
Bevonja szárnyait,
Repülne, szállna, nem lehet!
A bánat tartja itt.
S a szívben, hidd, nincs különbség
Ha bánat éri azt,
Madáré, lányé egyaránt
Terhétől megszakad.

III.

Malom alatt.

Kelepelő malom alatt
All a lányka egyedül,
Menne, menne, de csak marad,
Szívére bü nehezül.

Csak nem régen, még tavaszkor
Édes, kedves párja volt
Szivecskéje akkor, akkor
Boldogságtól áradott.

Patak vize fut sebesen
Malom alatt meg-megáll,
Habot ver a nagy kereken
S aztán újra tovaszáll.

Hamis volt a lányka párja
El is hagyta hűtlenül,
Malom alatt szegény lányka
Ott sirdogál egyedül.

Sir sokáig, késő estig,
A malom csak kelepel,
A szerelem búis könnyeit
Játszi patak kapja el.

»Könnyeimmal mit csinálsz te,
Nem ad vigaszt az nekem,
Engemet is végy öledre,
Ott legyen a nyughelyem.«

A nagy kerék csak kelepel,
De most hirtelen megáll,
Míg a patak sieltséggel
Kereng, forog, tovaszáll.

Molnár gazda kutatgatja,
Mért állt meg a kerék,
S ott találja rátapadva
Az egykori kedvesét.

Petőfi »Örült«-jének bölcselkedése.

— Irta: Gerecze Péter dr. —

Kaulbach Vilmost, a düsseldorfi örültek házának orvosa, mint 21 éves ifjút festőtársaival együtt egy alkalommal az örültek hosszú során át vezette és mindeniknek életrajzát röviden elmondá: e rémes látvány és a vérfagyasztó regények hosszú sora az eleven képzelődésű ifjút annyira megragadá, hogy rémképeitől nem menekülhetett, míg meg nem festé Narrenhaus cz. híres festményét. »Rám e látvány, írja Kaulbach, mint valami rettenetes sulyos teher nehezedett. Elöttem állott a jelenet éjjel-nappal és mint valami álmokép környékezett szüntelen. Oda lett minden nyugalmam; s állapotom már rettenetessé kezdett válni, mert e rém-alakok még barátaim vig társaságába is követtek. Midőn már nem tudtam mittevő legyek, eszembe jutott, hogy Goethe Wertherét négy hét alatt megírva, abba minden világ fájalmát kiöntötte, s azután vognak érezte magát. Így kísértém meg én is, az engem éjjel-nappal üldöző örült alakokat lerajzolni. Kísérletem sikerült. Hozzáfogtam a Narrenhaus cz. képem festéséhez, s munka közben az alakok annál inkább eltűntek képzeletemből, s lelkem is annál inkább könnyebbedett, minél buzgóbban dolgoztam rajzolásukon.¹⁾

Igy könnyített magán Petőfi is, mikor világfájdalmas tépelődéseit »Örültje« ajakán szólaltatja meg, s mély gondolatait a nagy művész tapintatával, egy örült rhapsodikus, látszólag össze sem függő gondolat-rongyaiba burkolva dobja a világ elé.

Az emberiséget, mióta esze és öntudata van, mindig a halál borzasztó gondolata gyötri. Ez volt mindig bölcselkedésének legfőbb anyaga; mert

mióta félünk a haláltól, mely az állatok tudatát soha sem zavarja, tudni akarjuk azt is, mi az élet? Tudni akarjuk, miért élünk, hogy tudhassuk: miért kell meghalnunk. Azóta törekszünk kizáróan a boldogságra is, hogy legalább ez kárpótoljon némileg a bizonyos halál elrémitő kinjaiért.

Van azonban még ennél is valami rettenetesebb, valami borzasztóbb.

Ez a megörülés.

Értelmét és öntudatát mindig többre becsülte az ember, mint magát az életet. A halál mindig borzasztó; de a megörülés borzasztóbb száz halálnál; és soha semmi sem rázza meg úgy az ember lelkét, mint egy örültnek látása, vagy épen a megörüléstől való félelem.

Megrázó a szinpadon, mikor III. Richárd, ez a félelmetes gonosz, a kétségbeesés kinzó érzetével rohan a szinpadra és rémesen ordítja: Országomat egy loért, s midőn elesik, könnyebbülten lélegzünk fel, hogy ez az erkölcsi szörnyeteg nem undokítja többé az emberi nemet: mégis mennyivel megrázóbb, mikor Ophelia szédült vonásaival, fehér ruhában, rémesen nevetve s dalolva tépi szét virágait.

Ezzel függ össze, hogy az örültség művészi rajza, csak a legkiválóbb genieknek sikerül. Schiller, Lessing, Victor Hugo, sőt Byron, meg se kísérelték rajzolni; Goethe Gretchen-jénél is az örültség csak mint a halál hirozója, kis keretben mozog.

Nálunk Aranyak Ágnes asszonya és Kund Abigelje a világirodalom e nemű termékei mellé állíthatók. Petőfi pedig megrajzolt egy örültet önmagáért, a művészi ábrázolás kedvéért és ezzel versenyre hívta a világ poétáit, sőt többi művészeit is, mert az ő »Örültje« a poezis terén jóval meg-

¹⁾ Dr. J. A. Schilling: W. v. Kaulbachs's Narrenhaus. 3. 1.

ragadóbb, mint Kaulbach híres Narrenhaus cz. festménye.

A megőrülés oka nagyon sokféle lehet. Annyi áll, hogy a legtöbb esetben erkölcsi alapja van, és csak ritkán agybántalom. Mutatja ezt többi között az a néhány eset is, melyet a düsseldorfi örültek házának orvosa Kaulbachnak elbeszél. Ezek között látunk pl. Kaulbach képén: egy anyát. Ez egykor szép leány volt, férjhez ment, ki mindenét elpazarolta. A nő gyermekével együtt éjjeken át virrasztott, éhezett és fázott egyedül.

A térj egyszer késő éjjel tért haza részegen, s a nő azzal az álhirrel, hogy kincset fedezett fel, kicsalta férjét egy tó partjára, s ott szeme látára dobta gyermekét a tóba.

Másnap az anyát a jelenet színhelyén egy kövön találták, a mint egy darab fát gyermekeként pólyázva térdre tartott s ölelgetett. Éjjel-nappal ezt teszi most is, rémes dalát énekelve szüntelen.

A b ö r z e s p e k u l á n s , egyszerű becsületes kiskereskedő volt, ki elveszettnek hitt adóssága fejében értékpapirokat kapott. A börzén szüntelen nyert. Kiűtött a polgárháboru s ő ismét tengernyi összeg birtokába jutott.

Ekkor egy új polgárháboru . . . s ő koldusbotra jutott. Most az örültek házában három gondolat kinozza. Roppan gazdagnak véli magát, s mindenütt tolvajokat lát. Majd meg az éhhaláltól való félelem kinozza halálra.

A z ö r ü l t p h i l o s o p h u s . Mindent összeolvasott már tanulókorában, atyja czipész-mesterségre fogta. A kaptafa mellett is csak olvasott, míg a sok szellemi zagyalék egészen megzavarta fejét.

Az örültek házába vitetvén szüntelen az ő rendszerének tovább fejlesztésén töri fejét.

Korábbi tanulmányaiból azonban épen annyi józan esze maradt meg, a mennyivel minden ellenvetést dialmisan megczáfol. Dialektikája olyan

éles, mint akár mely tudósé és tébolydába vitetését is csak ellenségei, a philosophusok irigységének tulajdonítja.

Egy szegény árnyék alak. I. Napoleon híres gárdája soraiban harczolt egykor; de a waterlói ütközetben egy golyó találta hátulsó agyában, s azóta tompa fejfájás gyöttri szüntelen.

Nem hall egyebet mint a maren-gói, auszterlitzai csaták ágyudörgését, s majd Moskva lángjait rohan oltani; majd egy pillanatra rá reszket a hidegben. Most azt hiszi, hogy Egyiptom homok-pusztáin tévelyeg; aztán egy itáliai város kirablását parancsolja meg; s rá mindjárt jelenti, hogy egy német fejedelem megszűnt uralkodni. Fenyegető mint egy fergeteg; s nincs más gondolata, csak az, hogy lehetne a világot a köztársaság tiszteletére légbe röpíteni.

Ilyen megrázó az eltévedt nő a csalódott szerelem, a politikus, a valás-újító és a többinek élete s kóros állapota; melyek mind az örültség közös forrása: a túlfeszített agy-ideg működése, féke vesztett phantasia, túlhajtott önérzet, megrázó csapások, beteges gyöngéd lelkiismeret, a szörnyü büntudat, s csak ritkábban az agy physikai bántalmából ered.

Az örültségnek az a neme, a mely bizonyos téves eszmekörben mozog, ennek keretén belől többnyire bámulatos éles eszü, logikus, sőt találékony. Ezen kívül azonban a legtöbbnek észjárása mégis szabálytalan. Fékevesztetten czikáznak agyában a gondolatok, s bár a legtöbbször szüntelen beszél: tehát egy felmerülő képzetet se hallgat el: még is lehetetlen ezek kapcsolatát megtalálni. A megőrülés lefolyását mesterien rajzolja ismert alakjaiban Arany János némely balladájában.

Petőfi nem az örültség lefolyását rajzolja, nem is mint valami erkölcsi ok következményét tünteti fel az örültséget; hanem ebből csak a saját gon-

dolatait fejezi ki, látszólag az örült összekuszált észjárása szerint, valójában pedig az eszmetársítás törvényeit mindig szem előtt tartva, a mint ezt számos örülnél is megtaláljuk. Petőfit, a 24 éves ifjút már a világ rejtély legnehezebb problémái foglalkodtatták.

»Örült«-je keserű csalódások, a rút hálátlanság, helyesebben szólva: az ember és világ alapos ismeretének áldozata. Rögeszméje tehát, hogy az ember már természeténél fogva bestia, s így szívében, se a hála, se más erény meg nem foganhatik. A világ szerinte egy nagy r o s s z, melyet ezért készül megkorbácsolni, hogy bosszút álljon szenvedéseiért; de ezzel magát is mint a hálátlanság és boszuállás ördögét mutatja be.

. . . Mit háborgattok ?

Ostort fonok, lángostort. napsugarakból;
Megkorbácsolom a világot!
Jajgatnak majd és én kaczagok,
Mint ők kaczagtak, a mikor én jajgattam.

S felkaczag rá rémesen; mert a kielégített bosszu érzete előre megörvendezteteti. De nyomban ott van rá a lehangoltság. A jajgatás és kaczagás képzelete helyes észjárás szerint az élet fogalmára vezet: ez pedig az ellentétes képzetek társításának törvényénél fogva a halált juttatja eszébe.

Mert ilyen az élet. Jajgatunk s kaczagunk.
De a halál azt mondja: csitt!

A XIX. száz év pessimismusának alaptétele szerint az ember természeténél fogva rossz; az élet nagyrésze szenvedés és mindenek vége a halál. Ebben a bölcselkedésben nincsen semmi új; de itt azért érdekes az örült szájjából hallanunk, mert ez benne azt a genialis bolond gondolatot kelti, hogy egyszer már ő is meghalt.

Mérget töltöttek azok vizembe — úgymond —
A kik megitták boromat.

Mesterien jellemzi e kép a pessimismus emberét. Ennek szíve már lé-

nyegénél fogva gonosz; telve már a természettől a legrútább önzés és a legundokabb hálátlansággal. Megmérgez, a kivel jót tevé! Sőt a képmutatásnak is az ember már születésétől fogva mestere:

S mit tettek gyilkosaim — kérdi az örült —
Hogy gaztettöket elleplezzék!
Midőn kiterítve feküdtem:
Reám borultak s könnyezének.
Szerettem volna föligrani,
Hogy orraikat leharapjam.

A hálátlanság fáj, de a képmutatás és hálátlanság feldühösít bárkit is. Bölcsbolondunk azonban nyugodt marad; nemcsak mivel halva van, hanem mert öntudatlanul maga magát sem tarthatja jobbnak, mint a kit ostoroz.

De nem harapom le! gondolám,
Legyen orruk, és szagolják,
Ha rohadok, s füladjanak meg.
Hahaha!

Maga is olyan bosszuálló tehát, mint a kiket ostoroz pusztán azért, mivel ember.

Ezt a tant hirdeti már több ezer év óta a budhaismus, sőt a kereszténység is a bűnben születés dogmájában; de a XIX. száz év világfájdalmas bölcselkedése sokban túlajtva tárja elénk. Schopenhauer szerint a legkomolyabb bajok forrása, melyek az embert érik: maga az ember. Lupus est homo homini, non homo. Farkas az ember, embertársához nem ember. A ki ezt szerinte jobban szemügyre veszi, nem lát egyebet a világon pokolnál, mely a Danteét abban haladja meg, hogy a földön egyik ember a másiknak szükkésképen ördöge. (Schopenhauer: Az élet semmiségéről, ford. Bánóczi. 1281.)

A mi örültünk elbeszéli itt elmés ötletét: mint szedte rá ő is a maga jötevőjét:

Eltemettek — úgymond —

. Áfrikában.

Az volt szerencsém,

Mert egy hiéna kiása siromból.

Ez az állat volt egyetlen jóltevőm,

Ezt is megcsaltam.

Ő czombom akarta megenni ;

Én szívemet adtam oda ;

S ez oly keserű volt, hogy megdöglött
tőle.

Hahaha!

Őrült merészségű kép, a melynél
kegyetlenebb, sujtóbb ítéletet a hálát-
lanságra aligha mondott valaki!

De az örült tovább elmélkedik.

Utolsó képzete ebben:

De hiába, csak így jár,

Ki emberrel tesz jót,

az ember volt. Első gondolata tehát
minden bölcselkedés állandó megfej-
tellen kérdése :

Mi az ember ?

A világ minden vallása erre eddig
azt felelte, hogy az ember földi vándor,
aki célját csak oda fönn, majd túl a
siron éri el. Vagy mint :

Mondják : virágnak gyökere,

A mely fönn a mennyben virul.

De ez nem igaz.

Mondja hévvel az »Őrült.« Igen

Virág az ember melynek gyökere

Ott lenn van a pokolban.

Az ember tehát, mint már tetteiből
láttuk is, már csirájában gonosz.

Egy bölcs tanított engemet erre,

mondja az örült — s úgy hiszem, az
életet érti, a miben igaza lehet ; de
aztán bolondul, vagy tán nagyon is
okosan így folytatja :

E bölcs maga nagy bolond volt, mert éhen hala.
Mért nem lopott? Mért nem rabolt?

Igaz! Keserű bár, de igaz! Ideális
célökért élni hálátlan dolog. De itt
feledi a pessimismus, hogy csak azokra

nézve, kik az idealismust fejős tehén-
nek tekintik. Az a bölcs, ha való-
ban az volt, ha éhen halt is, boldogabb
volt, mint az a sok ezer gazdag, a ki
éjjelét nappalát a ki nem érdemelt
elismerés hajhászásában emészti fel.

Mikor örültünk így kidühöngte ma-
gát s az embert és világot »megkor-
bácsolta«, Isten felé ragadja a képzelet,
s azon csodálkozik, miért nevet ő,
hiszen sirnia kellene! Sirnia, hogy olyan
gonosz a világ.

Az Isten is felhő szemével

Gyakran siratja, hogy megalkotá.

Itt meg az örült, merész fordulattal a
sárrá való eső, (itt Isten könyüje) ké-
pében még egy hatalmas vágást mér
az emberre, mely a legszentebb eszmét
is lábbal tiporja.

Mint láttuk tehát örültünk meg-
győződése, hogy rossz és hálátlan az
ember ; rossz maga a világ ; de mint
látni fogjuk, legrosszabb, mert ő a szen-
vedések forrása : a z asszony.

Midőn a fürj azt mondja : pitypalatty :

Az azt teszi, hogy kerülj az asszonyt!

Az asszony vonza magához a férfiakat,

Mint a folyókat a tenger.

Miért? Hogy elnyelhesse.

Szép állat az asszonyi állat,

Szép és veszedelmes :

Arany pohárban méregital.

Én ittalak óh szerelem!

Egy harmat cseppnyi belőled édesebb

Mint egy mézzé vált tenger;

De egy harmat cseppnyi belőled gyilkosabb

Mint egy méreggő vált tenger

A világ-fájdalommal telt bölcselkedés
apostola, Schopenhauer, azt mondja
a szerelemről, hogy az ember lényegét
alkotja, s nincs semmiféle érzelem,
mely győzelméről olyan biztos lenne,
mint a szerelem. Ez annyira fődolog,
hogy kedvéért minden élő lény magára
vállal minden harcot és veszélyt. Ez
a középpontja az életben minden sür-
gés-forgásnak s minden ráborított fátyol

ellenére, ez kandikál elő mindenütt. Szerelem az oka a háborúnak s célja a békének. Ez az élcz kimeríthetetlen forrása, minden czélzás kulcsa, minden titkos pillantás, minden ki nem mondott ajánlat, s minden lopva vetett tekintet tartalma. Ez a fővágya és örökké visszatérő álmadozása tiszták és nem tisztáknak egyaránt, s folyton kész anyaga a tréfának csak azért, mivel alapja a legmélyebb komolyság. A szerelemben áll a világ pikánsága, ez mindenkinek főfőügye, habár a mennyire lehet mindenki tüntetőleg igyekszik ignorálni. Azért mégis mindenütt ott látható ez a pajkos istenke a veleszületett trónon, amint gúnyoló tekintetet vet mindazon intézményekre, melyeket tettek, hogy megfékézzék, bebörtönözzék, vagy legalább korlátozzák, és a mennyire lehetséges egészen elrejtsek, hogy az élet mellékes ügyeként tűnjék fel. (Schoppenhauer: A faj elete.) De minek folytassam? Hol van a világnak philosophusa, ki a szerelemtől többet és alaposabbat mondhatna, mint e pár sor:

Az asszony vonza magához a férfiakat
Mint folyókat a tenger.

(A szerelem)

Arany pohárban méreg ital,
melyből

Egy harmat cseppnyi . . . édesebb
Mint egy mézzé vált tenger;
De egy harmatcseppnyi belőle(d) gyilkosabb
Mint egy méreggőc vált tenger.

Philosophus bolondunk tehát vég-elemzésben így okoskodik: Az ember bosszuálló gonosz már születésétől; nincs szive a hálára és nincs esze a nemes érdem elismerésére.

. . . így eresztik el a vén katonát:

A hosszú szolgálat jutalma
Egy érdempénz és rongyos öltözet.

Rossz a világ, olyan rossz, hogy már rosszabb nem lehet, s mint már a szentírás említi: még az Isten is

megbánta, hogy teremtette. So sünk tehát a szenvedés. Ennek pedig egyedüli forrása a szerelem. Egész életünk és boldogságunk sirja a családi étellel járó bajok tengere: tehát maga az asszony.

De eljő a halál, e barna paraszt kezében villámösztrókével, s mint fergeteg, mely szánt a tengeren, elsöpri majd az emberi nemet.

Aztán pedig lehall majd mint érett gyümölcs maga a föld is.

De ő erre csak holnapig vár:

Ha holnap sem lesz a végítélet,
Beások a föld közepéig,
Lőport viszek le
És a világot a
Levegőbe röpitem. . . .
Hahaha!

Ezeket a gondolatokat fejezi ki Petőfi 1846-tól kezdve számos más költeményében is. Etelkéjének halála nem csak egész lelkét megrendítette, hanem keserű tapasztalatainak hosszú sorát mintegy betetőzte; s az élet mivolta iránt a legmélyebb kérdések felvetésére, s korát felülmuló gondolkodásra serkentette.

Nem tagadható, hogy a világ-fájdalmas tépelődés, a világ rosszaságán való siránkozás ekkor divatban volt; s ezt úgy szólván a levegőből szivta ekkor magába mindenki.

Csak hogy mig a legtöbben a saját egyéni, kisszerű, sokszor nagyon is önmagukban gyökerező fájdalmaikat émelygős siránkozás, nyavalygásban fejezték ki: Petőfi lelkét a valódi, legszebb értelmében vett pessimismus hatotta át. Ezért kiált fel gyűlölettel:

Szerettetek-e ficzkók valaha,
Hogy most gyűlöltök? s imádkoztatok
Az emberiség boldogságáért,
Hogy most lehessen átkozódnatok?
Nincs bennetek szív, nincs! csak zsebetek
És gyomrotok van, s mert ez nincs tele,
Azért rút a világ elöttetek.
Azért keltek ki rútul ellene.

(Világgyűlölet.)

Ó méltán ostorozza e pityergő ha-
dat, mert ifjúkora daczára világosab-
ban látott, mint akárhány érett fejü
böles.

Nem sirok én és nem panaszkodom ;
Nem mondom én el másnak, mi bajom ;
De nézzetek szintelen arczaimra

.....
.....
S belőle kiolvashatjátok,
.....

Hogy fáj nekem, hogy fáj nagyon az élet.

Ezért tapint mindenütt oly mélyen
az elevenre ; innen a megrendítő igaz-
ság, s a mélyen megkapó fájdalom,
melylyel szól pl. a Felhők néhány ver-
sében. Ó a maga szenvedéseit bámu-
latos lelki erővel, mindig a humor
oldaláról tudta felfogni. De annál mé-
lyebben s komolyabban tekintette ma-
gának az életnek szenvedéseit :

A bánat egy nagy oczeán ;
S az öröm ?
Az oczeán kis gyöngye. Talán
Mire felhozom, össze is töröm !

Másutt meg azt kérdi :

Mi a dicsőség ? Tündöklő szivárvány,
A napnak könnyekben megtört sugára.

Kiválóan megragadó színekkel ecse-
teli mindenütt az emberi szív vele
született gonoszságait. Egy helyütt fel-
kiált :

Mit ettél föld — hogy egyre szomjazol,
Hogy annyi könnyet, s annyi vért iszol ?

Másutt :

Hány csepp van az oczeánban ?
Hány csillag az égen ?
Az emberiség fején hány hajszál van ?
S hány gonoszság szívében ?

Nem sülyed az emberiség, — mondja
ismét —
Ilyen gonosz vala rég,

Ilyen gonosz már kezdet óta ;
Hisz' különben nem kellett volna
Százféle mesét,
Eget, isteneket,
Pokolt és ördögöket
Gondolni ki, hogy zaboláztassék.

Sehol semmi nyoma költeményei-
ben az egyéni tájdalomnak, s annál
kevésbé az affectalt, keresett fájdal-
maskodásnak ; mert ő mint igazi böles
nem az egyént, hanem a raçet, magát
a fajt tekinti, csakhogy elvont gon-
dolatait mindenütt bámulatos közve-
tetlenséggel megragadó egyszerű ké-
pekben, s a költés minden bűvös
szépségével felruházva tudja kifejezni.

Igy azt a gondolatot, mely az em-
bernél kegyesebb hiena megcsalátásá-
ban nyer kifejezést, ugyancsak magáról
ujból elmondja e soraiban :

Az én szivem egy föld alatti lak ;
Sötét! Sötét!
Az öröm egy egy fényes sugarat
Csak néha vét
Mélyébe a föld alatti háznak.
Az a fény is csak azért pillant bele,
Hogy lássa a szörnyeket, mik ott ta-
nyáznak.
Mikkel tele van, tele!

Az emberi természet romlottsága
mellett főkép a szerelem, az élet mi-
volta, s a világ megsemmisülése azok
a tárgyak, melyekről minden más li-
rikus költőnél mélyebben és megraga-
dóbban ír.

»Az utolsó ember,« főkép a »Vi-
lágosságot« remek művek e nemben ;
de idézni mitsem lehet belőlök, mert
mindkettőnek, mint Petőli legtöbb köl-
teményének olyan szabályos, szivósan
összetartó szerkezete van, mint a
gömbbé alakult harmatcseppnek, mely
csak akkor ragyog, ha szét nem lapi-
totta a részletezés.

Az életuntság, a világfájdalom phi-
losophiája nem új. Siralomvölgye e
föld már az ős budha vallás szerint,
még inkább az a kereszténység előtt,

mely a bűnben születés leverő tudatát dogmává emelte, s míg majdnem két-ezer éves fennállása óta e tannal az erkölcsi világban ezer meg ezer csodát, ezer meg ezer szentéletű férfit és nőt teremtett: addig másfelől hosszú időn, több száz éves korszakon át az élet semmiségének tanát a legborzasztóbb túlzásaiban meg is valósította.

Mégis a pessimismus, mint rendszeres bölcselkedés kizáróan folyó száz évünk szüleménye, s nem a hangulat, vagy az egyéni fájdalom muló bölcselkedése, hanem az a tan, mely szilárd tapasztalati alapon tudományos okok és tényekkel igyekszik megbizonyítani, hogy az élet egy nagy rossz, a boldogság üres chimera, s e világ és élet befejezése csak egy nagy véghetetlen semmi.

Minden bölcselkedés annyit ér, a mennyiben kielégítő magyarázatot nyújt a felvetett kérdésekre, és a mennyiben eligazít az élet utain.

Ebben a tekintetben a pessimismus fájdalom hamar cserben hagy.

Azt a titkos és megfoghatatlan erőt, mely a testek részeit összetartja, növényt, állatot és embert éltet, ez utóbiban pedig mint értelem nyilvánul: elnevezte akarataknak. Ez azonban szerinte mindenütt csak mint vak, öntudatlan, szabadság nélküli szervező értelem, mint tudattalan kényszer nyilatkozik.

Világos, hogy ilyen ellentmondó tulajdonságokkal felruházott lényből a világrejtélyt soha ki nem magyarázzuk.

Az élet semmiségének tanára nézve pedig a pessimismus mint mondtam, az ősbudha vallás és a kereszténységhez csatlakozik. Csakhogy következtetései sokkal borzasztóbbak, mint azoké a vallásos rajongóké, akik önként vetették alá magukat mindenféle kínzásoknak, csak azért, hogy elfojtsák testi vágyaikat, s kifejezzék a világ iránti megvetésüket. Ezek megölték magukban az egyént, vagy legalább a földi boldogságot; de a pessimismus vérfagyasztó hidegséggel hirdeti, hogy

meg kell ölni magát a fajt, mivel az egyén önmegtartoztatása és lemondása még nem vértéz a földi bajok ellen, sőt az egyén halála legkevésbé sem vet véget a faj szenvedéseinek. Schopenhauer szerint létünk akkor legboldogabb, ha nem érezzük, (hogy vagyunk): miből következik szerinte, hogy legjobb lenne, ha ember nem is születnék.

Egy út van, mondja e kérelhetetlen philosophus és néhány tulbuzgó tanítványa: Semmisüljön meg az emberiség; de nem egyéneiben, mert ezeknek bizony az élethez való vak ragaszkodás következtében igen kis része hajlandó ez árnyékvilágot minden gonosz volta mellett is itt hagyni: hanem olyképp, hogy ne szülessék több új nemzedék.

A világ létezésén nem kell — úgy mond, örülnünk, hanem inkább szomorkodnunk; a világ olyan valami, a minek voltaképp nem kellene léteznie. (Sch. Az élet gyötr. Bánoczi. 126.) Petőfi még Örültjében sem téved e térre.

A mi örültünk jóval okosabb, hogyszem Schopenhauert erre a térre kövesse. Az emberek gonoszsága s az élet örömteljességéből ezt a következtetést nem vonja le.

Az igaz, hogyha minden egyes ember életének boldog perczeit külön, s a közönyös hangulatuak- és szenvedéseket ismét külön összeadnók: a szenvedések számlája óriási többletet mutatna. De ennek a végtelenül lesújtott, állítólag folyton vér- és könnytengerben fürdő emberiségnek mégis meg van annyi öntudatlan esze, tehát az a szerencséje, hogy sem szenvedéseit, sem örömeit külön-külön nem adja össze (V. ö. Alexander B. A. XIX. sz. Pessimismusa. 147), s így nem is tud a nagy deficitről, a mely ilyenképen csak a világfájdalomtól elvakult, állítólag öntudatos bölcs fejekben létezik. Egy pillanatnyi szenvedés elkeserít ugyan, néha annyira, hogy mellette husz év boldogsága is kárba vész: de viszont vannak az életnek örömei, mikor egy

pillanat husz év szenvedéseit is feledteti.

Itt a mathesisnek tehát nincs helye!

Az emberi természet csakugyan gonosz. De ezt a kérdést megfejtette már a kereszténység a megigazulás tanával; a felvilágosodás története pedig azt mutatja, hogy az emberiség a szivnemesedés terén is épen úgy halad, mint akár a közgazdaság, igazságszolgáltatás, a társadalmi intézmények és tudományok terén. Az igaz, hogy mint Petőfi mondja:

Az emberiség gonosz kezdettől;
Hisz különben nem kellett volna
Százféle mesét,
Eget, isteneket
Pokolt és ördögöket
Gondolni ki, hogy zaboláztassék:

De épen e zabolázásnak volt is némi hatása.

Már Kant szerint csak az az erényes, a ki érdektelenül és félelem nélkül teszi a jót. De ettől eltekintve is, ha csak az ördög és pokol félelme tartja is vissza a nagy tömeg bestialitását; sőt ha ezzel még az ördög minden hatalma, s a mennyország minden ragyogása se bír is: vajjon az emberiség annyi ezer meg ezer nemes kedélye, kik az erény útján tündököltek, s tündökölnek, vajjon nem bizonyítják-e, hogy ez a bestiális ember lehet, ha akar, angyal is, sőt míg a földet gonoszsaigaival siralomvölgygyé, pokollá változtatja, ugyanoda varázsolhatja egyszerre mind a mennyországot is. Nem áll tehát az a sophisma, hogy a különben is csak állítólag gonosznak született ember mindig és szükségképen gonosz marad.

Ezért a mi bölcs bolondunk is minden extravagans dühöngésében is csak azt a józan, mérsékelt és örökké igazt hirdeti, hogy az élet gyönyörűségeinek szertelen dicsőítése és hajhászása téves, jogtalan és káros. Csak azt hirdeti, hogy ne a boldogságot tekintsük az élet céljának, mert ek-

kor mindenki azt hiszi, hogy joggal tarthat igényt minden élvezetre, mikor pedig, mint ez legtöbbször történik, élvezetre szert nem tehet: szerencsétlenné, boldogtalannak érzi magát; tagadja az erkölcsi világrend létezését; czéltévesztettnek hirdeti magát s a világot egyaránt.

Munka, nélkülözés, nyomor és szenvedés tehát az élet osztályrésze, s mindennek véget vet a halál; de míg a pessimismus minket itt örök sötétség és vigasztalan magányban minden erőnktől, minden szép és nemes törekvés rugóitól megfosztva elhagy: addig az emberiség józan esze és közérzete azt hirdeti a míg él, hogy bár rövid az egyén élete s nagyobb része szenvedés; de magában a küzdelemben, az élethez való vak ragaszkodásnál fogva mindig talál annyi élvezetet, a mennyi elég erőt ad a küzdés folytatására. Azt hirdeti továbbá, hogy az emberiség jobb jövője, lassan bár, de egyre közeledik. Az aztán mindegy: bekövetkezik-e ez a jobb jövő a maga ideális teljességében, vagy a legfőbb boldogság mindig csak hiu ábránd marad! Az is mindegy, van-e az emberiségnek valami előre kitűzött célja vagy nincs! Elég ha az egyetemes jólét halad és a tökéletesedés egyre nagyobb gyűrűben terjed; s elég ha maga az egyén okos elővigyázattal rendezvén be életét, nem csak a faj vak ösztönének szolgál eszközül, hanem a maga külön érdekeit is előmozdithatja s a faj előbbre vitelében kifejtett munkája a saját egyéniségére nézve is meghozza gyümölcsseit. Ez az, a mit Petőfi sorai között kiolvashatunk, midőn látjuk, mily bölcs mérséklettel hirdeti ő a pessimismus elveit.

Petőfi tehát nem a kétségbeesés philosophiáját hirdeti, nem is a saját egyéni gyöngeségének következményeiért teszi a világrendet felelőssé, hanem a legérettebb megfontolással: az egész emberiséget kinzó kérdéseket öltözteti a költés bájos leplébe, s a kérdésekre adott felelet, a mennyiben ilyesmiről

ma még beszélhetünk, sokkal felemelőbb, nemesítőbb mint mindazoké, akik vaskos kötetekben kineztek végig fejtegetéseikkel magukat és olvasóikat.

Petőfi bölcselkedésében nincs egy

abstract iskolás-szerű sententia, s mégis minden sorában magvas gondolat, minden képecskéjében ragyogó képzelet s a legmegragadóbb erő nyilatkozik.

Ő költő és philosophus egyaránt!

K ö l t e m é n y e k .

— Irta: Koroda Pál. —

I.

Ha szép tavaszi napnak . . .

*Ha szép tavaszi napnak reggelén
Erdőt, mezt, bebolygunk kedvesünkkel,
Beh könnyen hiszszük el, hogy a derült ég
A mi szívéinknek örömet mutatja,
A mi szerelmünk suttojják a lombok
És a madár is csak nekünk dalol.*

*Ha őszi napnak csöndes alkonyán
Szorult kebellem állunk a berekben,*

*Beh könnyen hiszszük el, hogy a rokonszeren
Tevé sápadttá a természetet,
Hogy a sárgulva hulló levelek
Reményeinknek hű jelképei,
S a szélben a mi sóhajunk beszél.
Eszünkbe nem jut, hányszor volt az ég
Vidám mosolya fájdalomunkra gúny;
S hányszor zajongott kedvünk, míg a föld
Fehér halotti fátyoldát viselte.*

II.

B á l u t á n .

*Ha e szívajból rózsaszín szobádnak
Csöndébe lépsz és veled nem marad
Csak esokrod bágyadt illata s a hozzád
Hallkan lopódzó csillagsugarak.*

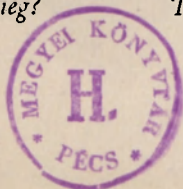
*Te, ki lelkemből, mely felfogva képed
Büvös valódat hűn tükrözteti,
Tündérregék minden káprázatánál
Csudásb világot tudsz felköltetni. —*

*Miről szősz álmat e meghitt magányban?
— Talán pazar fényről, mely körüllebeg
Lényed varázsát sugározva vissza,
Mésés szépséged ünnepelve meg?*

*Amerre könnyű diadalkocsid visz,
Virágokat szór lelkes hódolat,
Bájad hatalmas igéző, mint királynőt,
Dús pompa és mély áhítat fogad.*

*A termet, melybe lépsz, mint mosolyodnak
Vízfénye, tiszta derű lengi át,
Mint hangodé, oly csábos zene kísér,
Körülrajong egy csillogó világ.*

*Megittasul, ki közeledbe érhet,
Kire tekintesz, kibez van szavad.
Ha egy-egy szívet játszva összetöriél,
Te büszkén érzed, hogy szíved szabad! —*

20119

2

— *Vagy édesebb az álmok röpke szárnyán
Lelkednek nyájas völgybe szállani?
Világi zajtól, mint hatalmas örök
Óvják a bérczek óriásai.*

*Kéklő magasban madarak czikáznak,
Méhék szíjják a feltárt kelyheket,
Tavasznak nemtői, miként röpke szellők,
Vidáman lejtik táncukat veled.*

*Eláraszt ezerszínű vadvirágok,
Örökzöld fák kéjes lehellete,
Tülzeng az erdők rejtelmes zúgásán
Ujongó csalogányok éneke.*

*S úgy mint ez a dal, s úgy mint ez az illat,
Olyan bűbájjal, oly önkénytelen
Ébred szívvedben a derengő sejtés:
Mily üdvöt adhat igaz szerelem!*

Hogyan segítettünk mi az inségeseken?

— Irta: Haksch Lajos (Dr. Muki). —

Magyarország a legjótékonyabb ország ezen a földkerekségen. Egyetlen országnak sincs annyi jótékony intézete, mint nekünk; s ha ebből a körülményből következtetni merek, arra a megoldásra jutok, hogy talán éppen e miatt van annyi szerencsétlen ember ebben az országban. Mert eltekintve attól, hogy a jótékonyoknak úgynevezett nemtői: a nők — az emberiséget a véginség szélére képesek juttatni az ő mindenféle jótékony nőegyleteikkel, mondom, ettől eltekintve csak tessék elgondolni, hogy mikor e mellett a sok vöröskeresztegylet, betegsegélyző-egylet, minden hitfelekezeti jótékony nőegylet, gyermekmenhely, rongyos-egylet, szegényház, jótékony asztaltársaság, szegény iskolásgyerekeket fölruházó egylet, árvaház, segélyző-egylet stb. mellett azt hihetné az ember, hogy ebben az országban a legutolsó koldus is potrohot növeszt, mégis minduntalan megütik a vészharangot, körülhordozzák a véres kardot, s hol egy-egy agg honvéd nyomorára, hol egy kilencz gyerekes szegény özvegy-asszony kétségbeejtő helyzetére, aztán meg egy éhenhalni készülő tanító keserű sorsára hívják föl a lapok a jótékony szívek száalmát és pártfogását. Magyarországon minél több lesz a jótékony egylet, annál nagyobb lesz a nyomoruság.

*

Tüskekorpádot, ahol én megyei állatorvos voltam, az ottani társadalmi és közgazdasági hetilap, a »Tüskekorpád és Vidéke« — nem sorozta a kultur-városok közé, mert nem volt veterán-egylete és — horribile dictu — nem volt jótékony nőegylete.

Hogy saját lapja volt Tüskekorpádnak: ez nem olyan csodálni való, az megterem akárhol is; hanem hogy veterán- és nőegylet nem volt: ez hallatlan!

Az intelligenzia el is szégyelte magát, s az Isten hozta meg azt a szerencsét, hogy éppen kapóra tűz ütött ki a szomszédos Csukliházán, amiből a jótékonyág gyakorlására remek alkalom keletkezék, mivelhogy a tűz a csukliháziak minden ingóbingóságát, termését, vetőmagját, jószágát hamuvá tette — éppen hamvazó szerdán. Az embereknek bőven lett mivel fölhinteni a házuk előtt a járdát; csak hogy Csukliházán még akkor nem volt járda, házuk pedig, ami előtt járda lehetett volna, most már nem volt.

A jótékony kebleket öröm dagasztotta, hogy no most lefőzhetik a »Tüskekorpád és Vidékét«; mert most hát itt az alkalom és ok, hogy megalakítsák a nőegyletet. A nyugalmazott Rechnungs-Officzirból lett erdész fölvetette nyomban a veteránegylet alakítását is, hogy az alkalmat erre is föl lehetne használni; de leszavazták, mert a leégettek elég inségesek invalidusok nélkül is.

A nyomor szívetfacsaró volt, mi tehát nagy lelkesedéssel kitűztük a nagy nemzeti színű zászlót a nagyvendéglő elé, s a nagy-termet zsúfolásig megtöltöttük nagyszámu intelligenciával; mert amint a lapokból sejtem, ennek mindenütt ott kell lennie. A gyülekezetnek a szegény segéd-tanító azt indítványozta, hogy a megalakulásig a hölgyek korelnökököt választssanak maguk közül; hanem a boldogtalan abéczé-művész a követ-

kező pillanatban majd leszédült a pódiumról, olyan pillantások tüze lövelt feléje a tisztartóné, a számtartóné, az orvosné, a patikáriusné meg a jegyzőné szemeiből. Másnap elvesztette valamennyi helyen a külön-órát. A nők ezután, hogy mégis a szoknya uralmát vigyék a korelnöki székbe, kikiáltották az öreg plébánost.

Megalakultunk nőegyletté. Én lettem a titkár. Az alapszabályok kidolgozására szűkebb körű bizottságot küldtünk ki. — Tüskecorpádon már szálíngóztak a csukliházi inségesek; mindannyit azzal vigasztaltuk, hogy éppen most készítik az alapszabályokat.

Megkészltek ezek is, hanem jóváhagyás végett a belügyminisztériumhoz kellett fölterjeszteni. A csukliházi inségesek pedig még nagyobb karavánnal jöttek át. Kimondtuk rendkívüli választmányi ülésen, hogy az alapszabályok leérkezéig nem léphetünk akcióba, hanem addig is minden tag — tegyen ki az ajtajára egy táblácskát ezzel a fölírással: »Jótekonny nőegyleti tag,« — azért, hogy a kunyorálok már előre lássák, hogy ott nem kapnak semmit.

A csukliházi inségesek erre az intézkedésre elvonultak Tüskecorpádról; mert még a faluvégi kolompárczigány is akasztott ki vörösrézből sajátkezüleg kiverit ékes táblácskát, hogy ő »jótekonny nőegyleti tag.« A földmives nép, mely nem vehető szorosán az intelligenciához, adott a csukliháziaknak, amit adhatott. Bizony nekik is kevés volt; hát a legtöbb gazda kis zabot-babot mért ki nekik, mert a babból meg a zabból sok termett. Ezzel a bab-zab-adománnyal aztán végkép kivonultak az inségesek, vissza Csukliházára, mert Tüskecorpádon túl nem igen mehettek — lévén ott egy rengeteg erdő, amelyben nincsenek ugyan jótekonny egyletek, de egyébként is elég félelmes hely az a rengeteg. Hazamentek hát, s hozzáláttak a csupasz falak helyreállításához

s betetőzéséhez, hogy legalább fűdél alatt koplaljanak.

A tüskecorpádi jótekonny nőegylet alapszabályai is leérkeztek a minisztériumtól, s mi nyomban összeültünk a további teendők megbeszélése végett. Csodálatos megegyezéssel azt határozta el a nőegylet, hogy mindenek előtt zászlót szerez be s nagy föl-szentelési ünnepélyt rendez. Megindult a gyűjtés. Többen a lutrira próbáltak tenni, hogy zászlóra való adományt nyerjenek. Izgatta őket egyik városbeli pinczér szerencséje, aki szintén ezen a már nem szokatlan uton lett zászlópapává. Az ünnepély — mondhatom — fényes volt, habár a zászlóanya megválasztása miatt a beiratkozott tagok fele összezőrdült a másik felével és kilépett — nyomban megalakítván a tüskecorpádi második jótekonny nőegyletet, azonban csak zászló nélkül.

Az ünnepélyességék után most már a komoly munkához kellett fognunk. A csukliházi bíró kezeit tördelte az elnöknő előtt, hogy már segítsenek rajtuk, mert éhen kell elveszniök. A mi jótekonny nőegyletünk tehát elhatározta, hogy tánczczal egybekötött zártkörű batyubált rendez a csukliházi inségesek javára. E terv hallatára a lelkesedés óriási mérveket öltött. Rögtön kivetettük, hogy ki mit hozzon a batyubálba. Mindenik kétannyt hozott, mint amennyit kivetettünk rá. A posta nem győzte szállítani a csomagokat a városból, ahol a hölgyek fényes bali toaletteket rendeltek meg. Két bandát hozattunk ki, a nagy vendéglő nagy termét a városi tapaczirer úgy földíszítette, hogy mi, benszülöttek se találtunk ki belőle. Mert az elnöknő kijelentette, hogy »koszt vasz koszt«, de a jótekonny nőegylet első ilyenmü jótekonnyági cselekedetének fényesnek kell lennie.

Enni-inni való volt annyi, hogy a hölgyek a szünóra alatt kenyérgalacsinok helyett libaczombokkal pajkoskodtak a fiatal emberekkel. A sovány segédtanító ájulásig evett, s csak a

patikárius tartotta benne a lelket folytonos fektekávával. A cigányok a szünóra után nem tudtak muzsikálni, mert a húrok mind zsirosak lettek a kézből evett pecsenyék miatt. A megmaradt ennivalókat ki akartuk játszani, de senki sem vett tombolajegyeket, mert mindenki megcsömörödött már a sok jótól s látni se kívántak valami ennivalót akar egy hétig. A fől szolgáló cselédség vette aztán pártfogása alá a tálakat. Enni ugyan ők sem tudtak már, de hazavitték családjaiknak.

Ilyen pompás evés után aztán nagy szükség volt a tánczra, hogy a malaczpecsenyét lerázza az ember. A »Tüskokorpád és Vidéke« szerint kivilágos-kiviradtig voltunk együtt, mi intelligenciák s »a kelő nap rózsás sugarai kukkantottak már be a homályos ablakokon, mikor egy kellemesen töltött est maradandó, édes emlékével oszlottunk szét s mentünk puha párnáink közé tovább lúzni rózsas álomban a lefolyt vigalom bájos aranyszálait.«

Nagyon szépen meg volt ez írva, de azért én nem emlékezem rá, hogy így volt-e? Elég az hozzá, hogy az elnöknő meg lehetett elégedve; az első jótékonyági cselekedetünk fényes volt. Harmadnap összeült a választmány és leszámolt az est bevételeiről és kiadásairól. Maradt még fön 23 frt 42 kr. deficit, amire nézve a nyugalmazott Rechnungs-Officziából lelt erdész azt indítványozta, hogy ezt a csukliházai inségesekre kell kivetni, mert az ő javukra rendezték az estélyt. Az erdészt megint leszavazták s elhatározták, hogy valami más úton-módon fognak segíteni az inségeseken. Ez okból a választmány kiküldött engem, mint titkárt, hogy járjam be az inséges területet, gyűjtsek adatokat a nyomor nagysága felől s tegyek jelentést, hogy mit lehetne tenni az inség megszüntetésére. Az utiköltséget folyósították s én Csukliházára utaztam. Ott találtam már az összes fővárosi lapok

saját külön kiküldött tudósítóit. Ezeknek gyorsabb volt a lábuk, mint az enyém. Mikor engem megláttak, odarohantak hozzám, lehuztak a kocsirol s huszan kiáltották egyszerre a fülembe.

— Van-e valami ennivalója?

— Hozott-e legalább kenyeret?

S kezdték már szétszedni a kocsimat, hogy kikeressék az elemózsiát.

— De uraim! — nyöszörögtem én a füleimhez kapva — ne rombolják szét a féderes ülésemet! Hiszen talán csak nem akarják az egész falu inségeseit azzal a kis ennivalóval jölkölni, amit én hoztam?

— Mit? az inségesek? azok várhatnak! Hanem mi, uram, mi, kik öt nap óta nem láttunk eledelt, nekünk adjon valamit ennünk!

Ebben a pillanatban hurráh-kiáltás döntött le majdnem a lábamról. Megtalálták a féderes ülésben az iszákomat s abban hét napra való sonkát, szalámit, pogácsát, kenyeret és bort. Kitünő étvágyuk volt a zszurnaliszta uraknak. Elnéztem őket s megsajnáltam ezt az előre nem látó csapatot. Akkor egy ilyen magamfajta jótékony nőegyleti titkár mégis csak okosabb ember, mert az legalább magáról gondoskodik, hogy legyen ennivalója, mikor inségesek közé megy. A jóllakott zszurnaliszta urak egyszerre jókedvékké és szivesekké is váltak s minden rendelkezésükre álló adatot készen átszolgáltattak nekem. Így hát a dolgomat hamar végeztem s már indulandó voltam hazafelé, mikor két aszszony megy el mellettem, akik széles deszkán valami furcsa színű, kenyéralaku habarcsot visznek.

— Mi ez? — kérdeztem az aszszonyoktól.

Sóhajtottak egyet s azt mondták:

— Ez a mi kenyérünk, uram!

— Kenyér? — kérdeztem hűledezve. — S miből van ez az izé?

— Korpa, vízben lott fahéj meg zabliszit összekeverve.

Összezsaptam a kezemet. Ilyent még soha se láttam. No ezt meg kell mutatnom otthon a választmánynak. S azzal fölkaptam egyet azok közül a fakó színű korpakenyerek közül s futottam a kocsimhoz, hogy hazavigyem mutatóba.

A zsrnaliszták összenéztek s mind-egyik a homlokára bökött a mutató-ujjával.

— Ez pompás ötlet! — kiáltották kórusban.

Aztán megrohanták azt a két asszonyt, egy pillanat alatt elkapkodták a zabbal komplikált korpakenyereket. Akinek nem jutott, az futott a faluba s ki-ki vitt a hóna alatt mutatvány-inséges kenyeret föl Budapestre, ahol a legnépesebb utcák kirakataiba tettek ki közszemlére. Ettől a naptól kezdve kocsiszám hozatott minden fővárosi lap szerkesztősége korpakenye-

ret az inséges földről, hogy a szó szoros értelmében »korpás delikátot« mutogathasson a fővárosi kíváncsi közönségnek.

Egy hét alatt az inségeseknek még korpazabkenyerük se maradt. Hanem kaptak helyette egy vaggon nyakra-valót, czilindert, mancssettát és összegyűjtött szivarvégeket, amiket a rongyos-egyletek meg a jótékony-asztaltársaságok gyűjtöttek szegény gyermekek fölruházására.

A közönség azonban már föl volt lármázva. Megindult a gyűjtés ország-szerte. Ladászám jött a sok bankó, amivel a csukliháziak nem tudták mit tegyenek. Pénz volt, de nem volt mit venni rajta. Az én indítványomra népbankot alapítottak, s most a csukliháziaknak van már bankjuk is, de kenyerük — az még most sincs.

Közreműködők.

Hegedűs Hedvig.
Erőssy Margit.
Ruh Valéria.

Baldauf Anna.
Cseresnyés Rózsika
Chinorány Izabella.
Bogyay Leontin. Baudisz Helena.

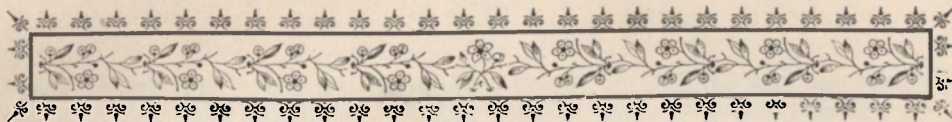
Hegedűs Margit.
Egryné A. Emilla.
Grünwald Etelka.

Második vasárnap.

1892. márczius 20.

Műsor:

1. **Két virágszál.** Költemény.
Írta és felolvassa *Várady Ferencz.*
2. **Oly pár, mely egyetért.** Zichy Gézától.
Énekli *Ruh Valéria úrhölgy.*
Zongorán kíséri *Vész Albert.*
3. **Mária Terézia.** Szabadon előadja . *Békefi Remig dr.*
4. **Quintett.** Mozart-tól.
Vonós hangszereken előadják: *Maléter László,*
Németh Arthur, Zoller Nándor. Kossa Elemér.
Krudy Géza.
5. **Éjféle napsugár.** Írta és felolvassa *Lenkei Lajos.*
6. **Keringő.** Moszkovszky-tól.
Zongorán előadja *Baldauf Anna úrh.*
7. **Concert keringő.** Gumbert-tól.
Énekli *Ruh Valéria úrhölgy.*
Zongorán kíséri *Vész Albert.*
8. **Bójtai prédikáció, válaszul „A mérges leánynak.”**
Előadja *Haksch Lajos.*

Két virágszál.

— Irta: Várady Ferencz. —

Ismertem egy halvány ifjút —
Szerelmes volt szegény,
A lelket ott felejtette
Két szép leány szemén ;
Szöke angyal volt az egyik,
A másik meg barna,
Nincs művészi ecset, a mely
Szébbet alkolhatna.

Mind a kettő feslő bimbó,
Tele üde bájjal,
Az észbontó gyönyöröknek
Csodás varázsával . . .
Abrándos szem, epedő ajk
Csábítja az ifjút ;
Két rózsaszál nyíl előtte —
Szakitani nem tud.

Láz futja át, szerelmi láz,
A lelke ködbe vész,
Egy életre, örök frigyre
Választani nehéz . . .
Abrándképnek, csak szép legyen,
Akárhány is bevál,
De hitvesnek valót a szív
Nem egy könnyen talál.

Lánggal égő kebelében
A küzdelmek nagyok . . .
Egyik a nap, másik a hold —
Mind a kettő ragyog! . . .
Melyik lesz hát az igazi?
Melyiket válaszsza,
Hogy életét a boldogság
Derűje áraszsza? . . .

Egyet gondol, aztán letör
Két szép virágszálát,
A szökének, a barnának
Egyet-egyet átad . . .
Ez a virág mutassa meg
Melyik szeret jobban ;
A melyiknél tovább meg lesz :
Igaz hűség ott van.

A szöke a virágszálát
Keble fölé tűzte
S a csapodár szív játékát
Ledér kedvvel űzte . . .
A virágszál lassan hervadt,
Illatát vesztette,
A kaczer lány pajkos kézzel
Kapta s elvetette.

A barna a hervadt szálát
Megbecsülte szépen ;
Kedves emlék, gonddal őrzé
Az imakönyvében.
Hogy reá ne gondolt volna,
Nem volt olyan napja,
Ezerszer is elövette —
Összecsókolgatta.

Kipirult a halvány ifju,
Szemében üdv égett,
Fölsimerte az igazít,
Az igazán szépet . . .
Választott ; a kettő közül
Azt vette el nőül,
Ki a hervadt virágszálát
Megőrzé emlékül.

Mária Terézia, Magyarország királynője.*)

(Szabad előadás.)

— Előadta: Békefi Remig dr. —

Mária Terézia 1717. máj. 13-án jó napvilágra, III. Károly király és Braunschweigi Erzsébet házasságából. Gyermek-évei a spanyol-módra berendezett bécsi udvar józan és egészséges légkörében peregnék le. Nevelése, édes anyján kívül, főleg Fuchs grófné kezeibe van letéve. Korán lép az ismeretszerzés útjára; a nyelveket könnyen és jó kedvvel tanulja. Latinul, németül, francziául, spanyolul és olaszul folyékonyan beszél. Hajlandóságát a zenére vérével együtt örökli. Hangversenyeken tapsok kísérik föllépését.

Termete leány korában gyenge; mint fiatal menyecske kezd hizni, de karcsuságát nem veszíti. Szép kék szemei, gazdagon hullámzó szőke haja, szabályos alkotásu s élénk arca, mosolygó ajka, bájos vonásai, kedves modora, női gyöngédsége, életerős alakja s egész egyéniségének fönsége elragadják a szemlélőt.

Az édes atya jó korán gondoskodik jegyesről leánya számára. De hogyan? Hisz', férhíszülöttre már nem levén kilátása, leányában, Mária Teréziában látta utódját. Az apa választása Buda hős felszabadítójának, Lotharingiai Károlynak unokájára, Ferenczre esik. A kiszemelt vő jó korán Bécsbe jó. Szinte szeme láttára nő fel leendő hitvese; ennek meg serdülő korában szinte észrevétlenül szállja meg szívét a vonzalom a csinos ifju iránt. Az angol követ szerint a főhercegnő gyöngéden szereti a lotharingiai herceget. Éjjel őt látja álmában, nappal róla

beszél. Valószínűtlen, hogy elfeledje azon férfit, ki, hite szerint, érette van.

A fiatal főhercegnő tehát nem titkolta érzelmeit. De nem is volt szükség rá; mert a szívek ezen kölcsönös vonzalmával az apának uralkodói érdekei is találkoztak. III. Károly királynak ugyanis megnyugtatóra szolgált, hogy veje, a Habsburgok százados ellenségében, a francziában, vele együtt ellenséget lát. Szóval nem pusztán érdek-házasság ez, hanem az egymásért dobogó szívek kölcsönös vágya teljesül, midőn Lotharingiai Ferencz 1736. jan. 31-én Mária Terézia kezét megkéri.

A vőlegény az illendőség szabályainak kíván eleget tenni, midőn a kölcsönös »igen« elhangzása után Bécsből távozik. S bár távolléte csak tizenegy napra terjed, háromszor is váltanak egymással levelet. Ezek mindegyike csupa ömlengés, egymásfelé csapongó érzelmek, vegyítve a boldogság legfelsőbb fokával. Mindegyik félti a másikat, s kölcsönösen örvendenek a közeli találkozásnak. S csakugyan már febr. 12-én örök hűséget esküsznek a pápai nunczius előtt.

Az édesapa nem sokáig gyönyörködik férjes leányában, — de azért nyugodtan száll sirjába 1740-ben; hiszen leányának jogát a trónra Európa összes uralkodói elismerték.

De mily csodás fordulat! III. Károly király halálhírére majdnem egész Európa fegyverben van s készül megsztolni Mária Terézia örökségén. A

*) Források: Marczali Henrik: Mária Terézia. — Füssy Tamás: Mária-Terézia-Sarolta. — Grünwald Béla: Régi Magyarország. — Horváth M.: Magyarország története. — Marczali Henrik: Magyarország története II. József korában. — Arneht: Maria Theresias erste Regierungsjahre. — Arneht: Maria Theresias letzte Regierungsjahre.

jövő igazat adott Szavoyai Jenőnek, ki urát így figyelmeztette: Felség! Kétszázezer bajonett és tele kincstár többet ér, mint az összes európai uralkodók esküje!

A kapzsi ellenség vizáradatként önti el hadaival Ausztriát. S e pillanatban, midőn a birodalom megrendül s a Habsburgok trónja meginog; midőn az osztrákok hűségökben megtántorodnak s Bécs kiszolgáltatására gondolnak; midőn osztrák államférfiak folyton azt suttogják az uralkodó füleibe, hogy inkább az ördögre bizza magát mint a magyarokra: Mária Terézia, női találékonysága után indulva, magyar szabásu gyászruhába öltözik, bizalommal fordul a magyar nemzethez, feltárja szívé a pozsonyi országgyűlés előtt s kimondja a szomorú valót: Veszélyben a haza, a dinasztia, sőt a birodalom!

S a magyar nemzet, melyre a trónról két századon át csak idegen hang és érzelmek nehezdedt, megérti a bizalom szavát, neki lelkesedik, egy szóval s lélekkel kiáltja a »morianur«-t s a »vitam et sanguinem«-et, — sőt tovább megy, cselekszik, százezer embert vet csataterre, saját véréből való vezéreivel egész Ausztriát megtisztítja, sőt meghódítja az ellent; győzelmes zászlói még a Rajna túlsó partján is hirdetik a magyar vitézséget, becsületet és áldozatkészséget. Szóval a magyar nemzet, mely 1278-ban Stieglfried mezején a császári koronát szerezte meg a Habsburgház férfi-ágának, — most a leány-ág jogát, trónját s birodalmát menti meg.

Ime! Mit művelt az a magyar, melynek szívé a bizalom gyengéd hangja mindig nyitva találja; mely a ragyogó szépségű huszonhárom éves királynő előtt igazolni akarta, hogy a hol a rendes hadsereg gyöngének bizonyult, ott a magyar insurrectió megállja helyét; mely hadi sikereinek vizsonzásaként bizton remélte, hogy lelkének azon hő vágya, mely a magyar

királyt és Budavárában hű magyarjai között szeretné látni, teljesül.

Mária Terézia egész életében hálás marad nemzetünk iránt. A magyar névnek emlék-oszlopot állít, midőn a Mária-Terézia rendet, katonai erények jutalmazására alapítja. A hála-érzelem kelti föl benne a tiszteletnek és bizalomnak azon fokát, hogy az öreg Pálffy János nádort »éd es a pá m«-nak szólítja, Batthyány Károly grófot és Bajtay kegyesrendi szerzetest pedig József fiának nevelésével bizza meg. Ez ösztökéli arra, hogy hazánk belső ügyeiben a magyar czimert használja, a magyar nemzeti színt a maga helyén alkalmazza, s a magyar ruhát magára s gyermekeire szívesen felöltse. Ugyancsak ezen érzelmek játszik bele, hogy ő hazánkat nem akarta oly erőszakos eszközökkel Ausztriába olvasztani, mint elődei.

Szomorúan tapasztalta, hogy II. Frigyes porosz király, a rendezett pénz- és hadügyön kívül, a központosított hatalom segélyével vivja ki sikereit. S minthogy nem bírta a múltnélküli Hohenzollerni ház kiemelkedését az ő császári családdal szemben, elhatározza magát a példa követésére. De nálunk a koronázási eskü megköti kezét. Kerülő utakon akar tehát célhoz jutni.

Országgyűlést alig tart, rendeleteit a bécsi kormányközegek befolyása alatt álló hatóságok utján adja ki; a magyar főurakat Bécsbe édesgeti, s így iparkodik őket az egységes birodalmi eszmének megnyerni. Ezek az udvar körében bámúlattal veszik észre, hogy Mária Terézia még a kissé jelentős ügyekben is magának tartja fenn a döntő szót. Pedig ez természetes volt. Mert uralkodása kezdetén nincs mellette egyetlen európai hírvé állam-férfi sem, s így a bajokon saját erejével vágja keresztül magát. Midőn tehát a békés éveket éli, nem látja szükségnek, hogy bárkivel is osztozzék a hatalom gyakorlatában. Ily rendszer

mellett azonban megsokasodtak dolgai. Folyton fárad és munkálkodik. Környezete szinte csodálkozik, hogyan bírja a munkát; maga pedig megvallja: »El vagyok árasztva a munkától, kezem az írást alig győzi.« Sok időt szentel audientiára is. Miniszterei, kamarásai s az idegen követek a megszabott napokon kívül is megjelenhetnek nála kihallgatásra; sőt udvari embereinek még azt is elnézi, ha ott-honi sétái közben fordulnak hozzá.

Jól esik látnia, hogy az Eszterháziakon, Pálffyakon és Batthyányakon kívül az Andrássyak és Apponyiak, Bánffyak és Bethlenek, Szapáryak és Széchenyiek s több mások fölkeresik a bécsi udvart s növelik ezáltal a dinasztia tekintélyét. Igyekszik is őket különféle szálakkal az udvarhoz, s így családjához látni. Udvari multságokról gondoskodik. Ezeken maga is részt vesz s szinte szenvedélyvel tánczol. Majd meg ellátogat előkelőbb alattvalóihoz. Így tiszteli meg Grassalkovichot Gödöllőn s Eszterházit Eszterházán és Cseklészen. Nagy ilyenkor a készülődés. Az a felfogás uralkodik, hogy az udvarnak mindenütt otthon kell lennie. A laxenburgi és schönbrunni építkezések szinte ismétlődnek. Magyar főúri kastélyaink, gyönyörű angol kertjeikkel, java részben ekkor keletkeznek.

A főnemességén kívül a köznemesség is sűrűn látogatja Bécsset. A képzett elem itt lát az előmenetelre alkalmas teret; a katonákat szolgálatuk köti ide; az igazsága után járó nemes embert meg saját érdeke viszi Bécsbe, hogy a kancelláriánál, személyes jelenlétével, kedvező fordulatot adjon ügyének.

Az egységes birodalom eszméje felöleli a nyelv-egységet is. Midőn tudniillik az egységes birodalom lesz a jelszó, az intéző körök is belátják, hogy az egységes birodalom számára egységes nemzetet is kell teremteni. Ekkor fogamzik meg az a gondolat: legyen hát ezen nemzet német. Mária

Terézia el is fogadja tanácsosai tervét, s kötelezővé teszi a német nyelv tanítását már a városi népiskolákban. A megokolásban felsorolja az előnyt, melyet a német nyelv tudása a tisztviselőknek, iparosoknak, kereskedőknek, s általában minden polgárnak biztosít, — de háttérben, kísértetkép, ott bujdoslik mindenütt az elnémetesítés az egységes birodalom javára.

Uralkodói tevékenységéből egy ideig sokat lekölt a hadügy. Apjának alig van husz-ezer rendes katonája; alatta százhatvan-ezerből áll a hadsereg. Legtöbb fejtörésébe kerül, hogyan illeszse be a hadseregbe a huszárságot. Élénk emlékében van, hogy a magyarok 1741-ben magyar zászlók és magyar embereknek magyar vezénylete alatt küzdöttek; tudja, hogy a nádor nemcsak az insurgens, hanem a szerezdek számára is magyar hadi szabályzatot alkottatott; a császári hadvezérektől értesül, hogy a magyarok kétszeres lelkesedéssel harcolnak, ha tisztjeik így szólnak hozzájuk: előre magyarok! Eljut füleihez a hír, hogy a poroszok felfogása szerint a császári udvar legerősebb támasza a magyar gyalogság; megtudja, hogy Nagy Frigyes a magyar gránátosokban »Mars igazi fiait« látja; osztozik ő is a közfelfogásban, hogy huszárnak csak a magyar ember való, — mert a magyarnak sok természetes esze van, hosszas iskolázásra nem szorúl, s mégis kitűnően végzi az előőrsi szolgálatot; szereti a szabad mozgást, hadnagyaiban megannyi tábornokot lát, — irodából tehát nem lehet vezérelni; a magyar sokat ad a becsületre s kissé hányaveti, — s ez a háborúban gyakran előnyére van; s a mi fő, valamennyit erős nemzeti szellem fűzi egygyé s teszi a közös eszmének részévé.

Ennyi ok előtt meghajol Mária Terézia, s a huszárságot meghagyja külön magyar csapatnak, melyhez idegen tisztet soha sem nevezett ki.

Alattvalói kitüntetésénél nem szí-

vét, hanem meggyőződését követi. Az érdemet, tehetséget és szorgalmat — mint affele nagy alak — felismeri, becsüli s a maga helyén alkalmazza. A protekciónak nála nincs tere, sőt még a főbb tisztviselőktől is megvárja, hogy atyafiság, pajtáskodás s érdek-közösség egyikök előtt se legyen lépcső az emelkedésre.

Az erkölcsiségre is szigorúan felügyel; s épen ezen szempontból buzgalommal házasít. A ruházkozásban egyszerűséget kíván, s ebben palotahölgyeire nézve sem tesz kivételt, sőt maga is jó példával megy előre. Az ausztriai parasztleányoknak megparancsolja, hogy kitömött mell-fűzőikkel hagyjanak föl, kurta szoknyáikat pedig toldják meg; mert különben egybe nem kelhetnek s körmeneteken meg nem jelenhetnek. Mindegyik rendnek megszabja ruházatát és ékszerét. Erélyesen föllép a hazard-játék és a párbaj ellen, s betiltja a pirosító használatát. Nagy és kis dologra kiterjed figyelme; a hírhordást szerfölött szereti. Nem vehetjük rossz néven tőle, hiszen nő volt. Bizony nő, a szó legszorosabb értelmében, — a ki gyöngegsége mellett az uralkodásra is elég hajlamot és erőt érzett magában.

Uralkodásának megértéséhez a kulcsot az ő családi élete nyújtja. Férjét bensőleg szereti. S habár érzelme igazi viszonzásban részesül, mégis féltékeny férjére. Ez, mint császár, egyideig a német birodalom ügyeit vezeti; lassankint azonban neje s ennek miniszterei leszorítják a térről. Kezdetben bántja ugyan a dolog, de csakhamar beletnyugszik sorsába, — legföljebb egykét megjegyzésbe fojtja el érzelmeit. Így egy ízben gúnyosan panaszkodik, hogy már nem is tartozik az udvarhoz, hiszen ez csak a császárnéből és gyermekeiből alakul meg.

Mária Terézia, boldog házasságában, tizenhat gyermeknek lön édesanyja. Ezek közül hatan korán halnak el; négy fiú és hat leány azonban nagykorúságra jut.

Habár Mária Terézia, mint kötelességtudó uralkodó, a nap java részét birodalma ügyeinek szenteli, szerető gondnal oldja meg család-anyak feladatát is. Komoly foglalkozásainak közepette naponkiut nem egyszer keresi föl övéit, szeretett gyermekeit, kiket ép oly bensőséggel szorit keblére, mint akármelyik édes anyja. Midőn gyermekét, szívének leszakasztott gyümölcsét, ölében pihenteti, valójában ő piheni ki fáradaimait.

Az elkényeztetésnek nem híve. Gyermekeitől megköveteli, hogy az ételben ne legyenek válogatósak, a tálakban ne keressék a jobb falatot. Ha övéi közül valaki betegeskedik, ő ápolja. S e téren még a legnagyobb áldozattól sem retten vissza. Így midőn menyee, Jozefa császárné himlőbe esik, ő gondozza, — de el is kapja tőle a himlőt, mely ragyogó szépségének egyszerre véget vetett.

Gyermekei mellé szakavatott nevelőket fogad; a nevelés rendszerét azonban ő alkotja meg. Mély meghatottsággal olvassuk a nevelők számára készített utasításait. Ezek nem az általánosság homályos körében mozognak, hanem az egyediséghez alkalmazkodnak s a legkisebb részletre is kiterjednek.

Midőn fia, a későbbi II. József császár, tíz éves, így ír róla nevelőjének, Batthyány Károly grófnak: Megvallom, hogy fiam el van kényeztetve, gőgös, ellenmondást nem ismer s durva mások iránt. Szíve jó van, — de ha hajlamai nem helyes irányban fejlődnek, sok baj származhatik belőle. Kicsiségekkel ne sokat törődjék: ha azonban a gyermek alaposan hibázott, ne maradjon büntetlenül. S ebben Mária Terézia maga megy elő jó példával. Meg akarja vesszőztatni fiát, Józsefet. Szándékával csak akkor hagy fel, midőn figyelmeztetik, hogy főherceggel ez még nem történt. Meg is látszott rajtok, — vágja vissza Mária Terézia. Utasítását pedig így folytatja: Fiam nem egy könnyen ismeri be hibáját, — másokét azonban mindjárt észre-veszi,

sőt ki is tréfálja. Hizelgők és hirhordók ne jussanak közelébe. »Fiamra nézve az első és legszükségesebb, hogy alázatos szívvel meggyőződjék Isten mindenhatóságáról, őt szeresse, féljen tőle s az igazi keresztény gyakorlatokból és kötelemekből merítse a többi erényt.«

A mint József felnő, sűrűn levelez vele. Így végzi nála a felnőttek oktatását. A levelezés azonban meggyőzi, hogy fia vele ellentétes állásponton van. Mária Terézia a régi eszmék híve, József meg a XVIII. század filozófusainak szellemét szítja magába. Iparokodik megértetni fiával, hogy nem jó uton halad. Megrója előtte a Voltaire-féle filozófia emlőin táplálkozó irányt. Ha — ugymond — ezen tudósokat, úgynevezett filozófusokat működésükben szerencsésebbeknek, családi tüzelyöknél elégedettebbeknek tapasztalnam, azt kellene gondolnom, hogy nyakasság s előítélet tart vissza tőlok. De mit látok napokint? Ezen, magukat erőseknek valló szellemeknél nincs kislelkűbb s kétségbe-esettebb elem. Rossz apák és rossz fiúk, rossz férjek és rossz polgárok, rossz miniszterek és rossz tábornokok. S miért? Mert nincs nálók szilárd alap; hiszen minden tettök önzésen alapúl. Ezért esnek mindjárt kétségbe, s van közöttök annyi öngyilkos és örült, kik izgatott élet után nyomorúltan semmisülnek meg. »Valamint a családban, úgy az államban is nem az önérdek, mely magát filozófiának csúfolja, hanem az igazi érzés az egésznek szilárd alapja.« Miért is semmi sem oly szükséges, mint a vallás, mert »vallás nélkül nincs erkölcs, erkölcs nélkül pedig sem boldogság, sem nyugalom, legkevésbé pedig a házasi életben.«

Anyjával szemben József is védi álláspontját, — de mint jó fiú enged anyjának. Nem egyszer megesik azonban, hogy az anya és fiú között élessé válik az ellentét. Ilyenkor Mária Terézia a lemondással hozakodik elő, József meg távozni akar hazulról. De végre is nem kerül törésre a dolog.

József tudja, mi a fiúi kötelesség, — Mária Terézia meg becsüli fiában, hogy nyílt s jellemes ember, szóval férfiu.

Miksa nevű fiát hazánkba szánja kormányzónak; nevelésére szintén kiváló gondot fordít. Szívére köti, »ne szégyelj jó kereszténynek lenni« s »ne mulasd el a naponkinti imát!« Megadja neki a kellő politikai útmutatást is: »A magyar állomás egyike a legfontosabbaknak és legkellemesebbeknek a monarchiában, közel Bécshez és oly nemzet élén, melynek annyi érdeme van körülöttem, melynek köszönöm megmaradásomat őseim trónján és mely uralkodásom harminczhárom éve alatt annyi jelét adta ragaszkodásának és buzgalkodásának akaratom végrehajtásában. Remélem, boldog leszesz, őket is boldoggá téve. Ily módon méltó fiunk leszesz.«

Ferdinánd fiának így ír: »Őrizd családi boldogságodat, mennél több figyelemmel légy nőd iránt, mert mi nők készek vagyunk a tűzbe menni férjünkért.« S midőn látja, hogy fia az ő utasítása szerint jár el, örömben így üdvözli neve napjakor: »Minő örömet és vigasztalást szül nekem ezen nap, mert olyan fiam van, ki méltó születéséhez, — jó keresztény, jó fiú, jó férj és jó úr, s ez a négy nélkülözhetetlen a boldoguláshoz itt és a más világon.«

De annál keserűbben fakad ki, midőn Lipót nevű fiáról azt hallja, hogy vadászni jár, midőn neje már javában áldott állapotban van. »(työngéségünknel fogva mindig mi nők huzzuk a rövidébbet, mert a férfiak, különösen a férjek nem szeretnek bennünket ugyanazon módon, hanem a legtöbb esetben csak önzésből.«

Az édes anyai szívnek legbensőbb húrjai rezdülnek meg, midőn leányainak osztogatja a tanácsot.

Mária Krisztinához így ír: »Tudod, hogy mi nők férjünknek engedelmes-séggel tartozunk s egyetlen célunk, hogy őt szolgáljuk, hasznára váljunk s megnyerjük őt atyánknak, legjobb

barátunknak . . . Mivel férjedet gyöngéden szereted, túlságba eshetsz és terhére lehetsz. Ez a gyöngéd, erényes, szerelemből nősülő hitvesek rendes zátonya. Mennél jobban takarékoskodol még váratlan kedvezéseiddel is, annál jobban fogja ő azokat keresni. Fő törekvésed az legyen, hogy mindig egyformán kedves és előzékeny légy irányában. Őrizkedjél a gyanúnak még árnyékától is, mert biztosan elvesztenéd. A házasság élet boldogsága a kölcsönös bizalomban és kedvezésben áll, — az örült szerelem hamar szétfoszlik, de kell, hogy a kölcsönös tisztelő, az igaz barátság megmaradjon. Csakis így lehet elviselni az élet viszonyosságait, s megnyerni az örök életet. Ha így járnánk el, boldog volna minden házasság. Törekedni kell a férj bizalmának megnyerésére, de soha sem kell vele dicsekedni . . . Soha se éreztesd férjeddal felsőbbiségedet.*

Midőn leánya, Mária Antónia férjhez megy, ily tanácsokat ad neki utra-valóul: Imádkozzál minden reggel, mert minden nap attól függ, hogyan kezdi meg az ember; ne légy kíváncsi; járj férjed kedvében, mert »az egyedül igaz boldogság e földön a jó házasság élet. — én szólhatok felőle.« A mint meghallja, hogy leánya rosszul öltözködik és lovagol, így ír neki: Küld el hozzám a mértéket, majd én Bécsből megküldöm a korzeteket. »A lovaglás elrontja az arczszínt és végre a természet is. Ha férfi módra lovagolsz, ez veszedelmes, hiszen arra vagy hivatva, hogy gyermekeid legyenek; ha úgy lovagolsz, mint én, nő módra, talán kisebb a baj.«

Szinte látjuk a felháborodott édes anyát, midőn feljajdul: »Mondják, arczukba nevensz az embereknek. Ez nagyon árthat neked. Nem hisznek többé jószágodban. Hogy öt-hat ifjú hölgynek vagy gavallérnak megtessél, elveszted a többiét. Ez nem kicsi hiba egy fejedelem-asszonyban. Igaz, hogy az udvaroncok veled lesznek, többnyire dologtalan és becsülésre nem

méltó emberek, de a jókat eltávolítod.« Majd meg: »Hallom, hogy a hajak gyökerétől számítva harminczhat hüvelyknyi magas fejdíszot hordasz. Tudod, hogy én mindig mérsékelten követtem a divatot, de nem túloztam. Egy csinos ifjú királynénak nincs szüksége ilyen bolondságra; ellenkezőleg, a dísz egyszerűsége jobban illik méltóságához.«

Végre is, midőn látja, hogy szavai kárba vesztek, így kesereg: »Tanácsaim nem birtak megmenteni a hibáktól. Gondold meg, mennyire bánt ez engemet, s mennyire szeretnék, habár életem árán is, javadra válni és téged az elhagyatottságból, melybe magadat vetted, kivonni. Ha tovább is elhagyod magadat, nagy szerencsétlenségeket látok előre. Sokkal jobban szeretlek, semhogy hallgathatnék; látom, miként rohansz közönyösen és biztos lépéssel gyorsan vesztedbe, vagy legalább téves útra.«

De ő nemcsak korhol, hanem oktat is; hiszen záradékul oda teszi: Arra számítok, hogy a sokszoros leczkézttetést nem veszed rossz néven. Remélem, belátod, hogy boldogságodon fáradozom s meg akarlak menteni a veszélyektől, melyek az ifjú kort környékezik. De meg azután, mint édes anya, csak megérdemlek egy kis figyelmet és engedelmességet.

Örvend, ha szaporaság van a rokonságban, — főleg, ha az új-szülött fiú. Ha pedig leány, így szól: Tudjátok, a fiúk a szép leányok után szeretnek futni!

Mint özvegy-asszony is ritka női erényeket ápol. Az özvegyiség, szerinte, a bünbánat ideje s előkészület a halálra. Férje halála óta nyilvános mulatságban nem vesz részt s rendesen gyász-ruhában jár. A szerinte imádott férj emlékét hűn őrzi lelkében. Tete-meit minden évben legalább egyszer fölkeresi, s hó imába mélyedve huzamos időt tölt a sirboltban. S még 1780-ban is lemegy, de már úgy kell fölhozni. Nem akar elbocsátani magá-

tól, — szól a körülállókhöz. Úgy lát-szik, érezte a vég közeledését. S nem csalódott, mert még 1780-ban, Pécsnek szab. kir. várossá emelése után, nem sokára kimúlt vízi betegségben.

Bismarck szerint a Habsburg-ház legnagyobb állam-férfia veszett el benne.

Mi magyarok, nemzeti vissza-fejlesztésünkre az ő halotti szemfödélét borítva, a kegyelet érzelmével állunk azon ravatalnál, melyen egy gondos anya, egy erényes életű nő, egy tevékeny, saját boldogságát népe jólétében kereső királynő pihen.

Éjféli napsugár.

- Irta : Lenkei Lajos. —

Bármily magas tőkélyt érjen is el művészet, emberi tudás, bármily remeket is teremtsen az ész: a természettel, annak rejtelmes tüneményeivel, szépségeivel emberi teremtés a versenyt föl nem veheti. — Fölvezetem ma önöket a magas északi országokba, Svédország és Norvégia magaslataira, hol 6 hónapon keresztül örökös nap uralg, hol éjféltkor ugyanazon napsugár ragyog, mely nálunk még a leghosszabb nyári napon is, este 8 óra után befejezván napi teendőit, bágyadtan, fáradtan tűnik le a hegycsoportok mögött, bearanyozva a messze vidéket, hogy másnap kora hajnalkor ismét feltűnjék a láthatáron, és saját melegével éltető erőt adjon a földnek, melynek ezer terménye a napsugár melegétől érve, megteremti a jólétet, a megélhetést.

Világot látni, különböző embereket, tájakat megismerhetni, mindig egyik hő vágyamat képezte; de legérdekesebb, ha mindjárt legkimerítőbb is bizonyára az az út volt, melyet az elmúlt nyáron az északi sarkvidékhez tettem, hogy éjféltkor láthassam a nap tündöklő fényét.

Ha április hó végétől augusztus elejéig Berlinből Hamburgba vesszük utunkat, meglepetve tapasztaljuk, hogy a villámgyorsasággal towarepülő vonat kupéjában este 10 óra felé még csak

lámpát sem gyujtanak, és az utazó kényelmesen olvashat ujságot, vagy könyvet. Csak 10 óra után kezd sötétedni, míg ott is a jótékony éj ereszkedik a láthatárra. Hamburgból Koppenhágába vezetett utam. Koppenhágából, a műkincsekben gazdag dán fővárosból. Norvégia fővárosába, Christiániába ért társaságunk, hol esti 10 óráig fény uralkodik, és csak ekkor indulnak a gázlámpagyujtogatók utnak, hogy a világosság terjesztését mesterséges uton folytassák. Christiániából Ibsen Henrik a kiváló színműíró, a realistikus irány megteremtője is csatlakozott társaságunkhoz és vele folytattuk utunkat Hámár, onnét pedig keskenyvágású vonaton, hegyes sziklás vidéken a norvég koronázó és hírneves kikötő város Drontheim felé, hol is hajóra szálltunk, és az északi, illetve jeges tengeren folytattuk utunkat az éjszakai napsugár világába.

Hajónk, névleg »Ola f K y r e « (Adolf Király) minden zugában megtelt a legpolyglottabb elemekkel. Angolok, francziák, németek, osztrákok, főképp amerikaiak hemzsegték a villamos világítással ellátott és fényesen berendezett 800 tonnás hajó fedélzetén, míg a magyar elemet szerény magam képviseltem. Az éj és nappal közti különbséget itt nem a világosság, hanem az óra mutatja, mely

csak egyszer forog körül egy napon, 24 órát mutatva. Most már általában nem lett este! Folyton felettünk állott a nap, ha nem is felhőtlenül, mert a tiszta kék ég itt ritka dolog, de nem borult sötétség a földre, csak némi homály derengett reggel 1—2 óra körül, és mindjárt újra egész világos lett. Nem lehet ezen örökös világosság érdekességét elvitatni, de ez a nagy érdekesség a sötétséget megszokott szemeknek sokáig kellemes nem lehet. A szem belekából ezen örökös világosságba, és ha bágyadtan álom után vágyik, mesterségesen kell éjjel a hálófülke ablakait eltakarni, hol az alvónak a hajó gépezetének örökös dübörgése, és a hajó testéhez csapkodó, nyugalmiukból felzavart hullámok danája szolgáltatja a nem épen rythmikus és hangzatos éjjeli zenét. Gyakorta keskeny tengerszorosokon, az ugynevezett lofottokon vezetett utunk keresztül, és legnyugodtabb a tovamenetel ily keskeny vízi országutakon. De ha kiszabadul a hajó a nyílt tengerbe, és a gépezeten kívül az ár és erős áramlat is magával ragadja a végtelen tengeren csak tengeresepphez hasonlítható hajónkat: mint hajdan esecsemő korunkban a dajka ringatta bölcsőnkét, úgy hajlik e nagy hajó majd jobbra, majd balra, majd előre, majd hátra, kábul a fej, bizonyos kellemetlen érzés fogja el különösen az ideges embereket, még többször a gyengébb hölgyeket, és vágyódva kívánnók, ha hirtelen sötétség borulna le, hogy az utazótársak, kik több ellentállóképességgel bírnak a tengeri betegséggel szemben, ne nevetnének a más bajún! Az északi tengerben, mely Norvégiát szeli át, gyakran találkozunk az ily szük vízi utakkal, melyek partjain elszórva állanak a kabelsürgőnyvel egymással összeköttetésben álló elhagyatott halászkunyhók, melyek lakói, ha pl. nagy halaktól üldözött heringesoport közelik, egymást értesítik, hogy tömegekben neki indulva, közös erővel, tehát nagyobb eredménnyel halász-

szanak. Nagyobb hely a tengerparton csak kettő emelkedik, ezek Tromsø és Hammerfest; mindkettő különösen halkereskedéssel, a czethalak gyári feldolgozásával, és a tengeri állatok bőrének praeparálásával és szállításával foglalkoznak. A táj a kultúra mögött mindjobban elmaradzik, és eltekintve a kis halászkunyhóktól, messze messze vidéken nem látunk mást, mint pusztá hegycsúcsokat, vizet és a hajónk után röpködő sirályokat, melyek a dús lakománkról megmaradt és a tengerbe dobott falatokból táplálkoznak.

Mit adott maga a természet a köves, sziklás Norvégia e kietlen vidékének mást, mint a tenger számtalan faju lakóit, melyek értékesítése a szegény nép igényeit különben teljesen kielégíti és még szerény jólétet is teremt; megadta a végtelen tengert, és hozzá az alkalmas vízi utakat e termények kivitelére és értékesítésére, s megadta végre az éjjeli napot, mely hiborpiros sugaraival, egy örökös napot teremt, a néma és kietlen sziklatömböket bearanyozva. E holt sziklákban busásan tenyészik a növényzet, mely a házi állatoknak, itt különösen az irangimeknek a napi táplálékot nyújtja, és e három természeti adomány magyarázhatja meg azon rejtélyt, hogy itt még emberek is élhetnek és lakhatnak, a kik tán boldogabbak mint mi civilizált nemzedék. E kietlen vidéket tavasszal és nyáron egy időre megélelnek a posta- és személy-hajók járatai, melyek hetenkint kétszer fordulnak meg Drontheim és az északi sark, másrészt Bergen vidékein, és ezen hajók az oda- és vissza-utazásra rendes körülmények között 8—10 napot vesznek igénybe, tehát többet, mintha Hamburgból New-Yorkba megyünk, mely utat ma már a nagyobb hajók 7—8 nap alatt megfutják. Utközben, ha kedvez a szerencse, és szép az idő, legérdekesebb, ha valamely nagyobb tengeri állatot, delint vagy czethalat pillant meg a társaság egyik tagja. Az örökös nagy hideg

daczára mindenki a fedélzetre siet, és nevetve, mulatozva nézik a szegény nagy állatot, mely a hajócskák és bárkák réme, de a nagy hajó hullámvérésétől fél, és aggódva menekül a hajó közeléből.

Este 10—11 óra felé a nap eltűnése a láthatárról képezi az érdekes látványt, és noha kigyulnak a hajón a villamos lámpácskák, de a nap tűnődő fényével még ekkor sem versenyezhetnek. A nap eltűnik ugyan, de azért a vidék nem sötétül el, csak felhomály dereng éjjel felé, de 1—2 óra múlva ismét teljes pompájában ragyog a nap, — hozzáteszem, ha szép idő van. És a legtöbb északi utazónak az a pechje van, hogy a szép idő ritkán tart 8—10 napig. A jelenlegi német császár II. Vilmos, pld. aki nagy ur ugyan, de a természetnek még sem parancsolhat, tavaly harmadszor tette meg az utat az északi tengervidékhez, de eddig igazi éjjeli napsugarat még nem látott, úgy hogy a nyáron ezen utat ismét meg akarja tenni.

Az északi sarkig, mint előbb említém, két nagyobb várost érint a hajó. Az egyik Tromsø, mely városnak 5000 lakója van és 69° 38' magaslaton fekszik. Emeletes házai mind kizárólag fából épültek, melyek az örökös hideg iránt nagyobb ellentálló képességgel bírnak. Számos kereskedése van a városnak, különösen az eszkimók és lappok által készített kéziipar árusításával és szállításával foglalkoznak. Nem kevesebb mint 100 előfizetője van e kis városban a telefonnak, mely itt oly annyira elterjedett és oly általános szükségletként berendezett, mint ezt, sehol a világon nem láttam, csak épen Svéd- és Norvégországban. Természetes, hogy még Tromsø — Európának egyik legmagasabban fekvő városának egyike — is többre vitte már mint Pécs, meg van a saját, szépen berendezett muzeuma, mely különösen régiségekben igen gazdag. Tromsø közelében van az ugynevezett ezethalgyár, mely gyárban az összes, a jeges

és északi tengerben összefogott ezetek dolgoztatnak fel. 11 órakor este állt meg hajónk a gyár közelében, a hölgyek cigarettázva, vagy parfümmel kezökben közeledtek e speciális gyári telephez, mert a ezethalak föl nem használható hullarészei a partra dobatnak, a madarak eledelül, és a felbomlásuk által előidézett kábító bűz mérföldnyi távolságra érezhető. Ezen gyár maga 49 ezettet halászó hajónak a birtokosa, melyek a vadászydény alatt naponkint 2—3 ezethalat fognak, melyeknek értéke 3 és 8000 korona között váltakozik, vagyis egy ezethal feldolgozatlanul 2500 és 6000 forint érték között variál. Egy közepszerű ezethal hossza 18 méter, súlya pedig 70.000 kiló. Egy ily ezetből nyerhető 3000 kiló szalonna, melyből 24.000 kiló csukamáj, ezenkívül pedig a hölgyek által ismert 1600 kiló halesont készül. De egy teljesen kifejlődött ezett 35 métermázsát is elér, és eszerint emelkedik értéke is.

Tromsø közelében van a lappok telepe is, hová kis kocsikon, lovon vagy számaron nyargalva juthatunk. Ezen fejlődésében, alakjában visszamaradtán épen visszafelé fejlődő népség melyen mögötte áll a mi portyázó cigányainknak, de megszokva a megbámultatást, kitűnően értenek az üzlethez, t. i. saját készítményü tárgyaik elárusításához, melyek többnyire az irangimek bőréből vagy agancsaiból készülnek. Lelketlen módon kizsarolják az idegeket, de ha apad a vevők kedve, a tárgyat melyért 10 koronát kértek, odaadják 5 koronáért is. 3—4 éves csúf, piszkos gyermekek, pipával szájkban, már árusítják a portékát, és minthogy nyelvöket nem érthetjük, ujjakkal és taglejtéseikkel teszik magukat érthetővé. Egy egész lappcsalád, öregszülék, gyermekeik és unokáik kis sárból épült 3—4 méter területű kunyhóban laknak kutyaikkal és irangimjeikkel, melyek a család kiegészítő részét képezik. Az irangim adja meg a tejet, és e tejből készü

minden táplálékuk. Még Hammerfestnél, Európának legmagasabban fekvő városánál vet a hajó horgonyt, mely város szárított halak, a híres »stokfisch« kereskedéséről híres. 1890-ben e város teljesen leégett, és mikor tavaly ott jártam, új, természetesen fából épült várost láttam magam előtt a romokból felépülni. E városnak 3000 lakója van, de azért van csatornázása, vízvezetéke, minden házban villamos világítás, hogy a téli napokon, mikor a nap szeptembertől márcziusig kerüli e tájat, mesterségesen pótolhassák a világot. Van 3 kórháza és katolikus temploma. Elhagyva Hammerfestet, hol reggel időztünk, még az est folyamán az éjszaki sarkövhöz, az éjjéli naphoz értünk. Közvetlen odaérkezésünk előtt a madársziget mellett hatolva el, hajónk kapitánya ágyulövésekkel riasztotta fel a hegy lakóit, milliónyi sirályt, kormoránt s a legkülönbözőbb tengeri szárnyast, melyek megijedve repültek fel, fülkábító zsibajjal, körülrajozva a hegyet, haragosan, hogy nyugalmukból felzavartuk. Tova haladva esti 10 órakor az éjszaki sarköv előtt állapodott meg hajónk.

Mintegy üdvözléssel horgászni kezdett a hajó egész társasága a lehető leggazdagabb eredménnyel, mert a tenger mélyébe dobott horog mindig megrakódva jött fel a mélységből, úgy hogy rövid fél óra alatt a hajósok által odakészített tálakban több száz hal fetrengett halálos kínlásban. Maga az északi sarkvidék nem más mint egy a tengerből kinyúló sziklahegység, melyet 11-kor este kezdtünk megmászni. Áz előtt nagyon fáradságos multság volt ez, de szerencsénkre ép odaérkezésünk előtt való nap ugyanezen utat tette meg a porosz császár kíséretével, és ezen célra a meredek ut lehetőleg egyengetve lett, kötélen vezetett fel a serpentin-úton egész a magaslatokig, hogy abba belefogódzva minden további baj és veszély nélkül értünk fel a sziklak csúcsára, mely 600 m. magas és 81 fok alatt fekszik az északi szélességben.

Végtelen széles, sáros, sok helyen hótakarta síkság az, melyre itt lábainkat tettük. Azok a sziklás, havas hegyek, melyek, mikor a hajóval mellettük elhaladtunk és bámulatunkat idézték elő, most mint kis sártömbök terültek el alattunk! És most felértünk azon helyre, melyet hogy elérhessünk, ezen hosszú fáradságos utat tettük meg! De eddig az a látnivaló nem elégíthetett ki, mert éjjelt mutatott ugyan óránk, nappali világosság is volt. De ez a várva várt éjjéli napsugár ott bóbiskolt egy tolazkodó felhő alatt, mely még kedvünkért sem akart tovamenni. Keservesen fujt az északi szél, és dideregve pillantottunk az ég felé, vajha megkönyörülne rajtunk, szegény vándorokon, és ime, hirtelen vérpiros színben ragyogott az ég, és a messze, mélyen alattunk elterülő tenger oly szingazdagságban pompázott, hogy elragadtatva pillantottunk a vég nélküli mélységbe. A sziklakopár falai is mintha életre ébrednének, a melegítő sugarak lehelletétől, és a víz büvbős bájjos fényárja mintha élő alakokat, syréneket tüntetne fel a víztömegből. Még ha teljes pompájában ragyogott volna is a nap, nem kívánhattuk a szebbet, mikor a szépet is alig birtuk kellőképp méltányolni. Mily erős volt a napsugár tüze a borult ég daczára, bizonyítja azon körülmény is, hogy a velünk utazó amateur-photografusok (nem kevesebb mint 5 volt csak a mi hajónkon) 1 órakor éjjel vettek fel kis gépjeikkel csoportképeket, mely felvételek kitünően sikerültek.

Midőn szemünk fáradt, testünk átfázva, tagjaink zsibadtak voltak, Európa legmagasabb — koresmájába vonultunk vissza, mely ép tavaly épült ezen kietlen helyen — és mint láttuk — három Norvég muzsikussal kegyetlenül húzta a Blauc Donauwalzert és előkelő angol és amerikai missek felhevülve a champagner gyújtó hatásától, néhány angol és amerikai diákkal, — az angol és amerikai fiatal urak, ha utaznak, többnyire diákoknak tituláltatják magukat — járták a keringőt. A

hölgyek a vendéglő falaihoz dobálták az üres pezsgős palaczkokat, és mikor a 3 norvég muzsikus még az angol himnust is elezinczogta, még bennünket is tánczra szerettek volna kérni a vig hölgyek. Egy gazdag amerikai san-francziskói hölgy maga vallotta be, hogy azon czélból jött az éjjeli napsugár országába, hogy itt az északi sark csúcsán egy palaczk pezsgőt üritessen imádottja egészségére.

Ilyen furcsák az emberek czéljai és vágyai.

2 órakor hagytuk el az északi nap helyét, rendben legyalogolva a hegyről és 3 órakor reggel szállhattunk újra hajóra. A nap most már fenn ragyogott az égen, sugaraival bearanyozva a jeges tengert. Kapitányunk megadván a jelt a visszatérésre, visított a hajó kürtje és csakhamar gyorsan szelve a hullámokat elhagytuk az érdekes helyet, melyről, ez uttal szűkre lévén időm szabva, csak kis vázlatot nyujthattam.

Közreműködők.

Bolgár Kálmán.
Hoffer Károly.
Maléter László.
Krudý Géza.

Kéry Gyula.
Békefi Remig dr.
Zoller Nándor.
Zoltán Vilmos.

Koroda Pál dr.
Kossa Elemér.
Németh Arthur.
Vész Albert.

Harmadik Vasárnap.

1892. márczius 27.

Műsor:

1. **Dalok.** Irta és felolvassa: *Zoltán Vilmos.*
2. **Impromptu.** Reinholdt-tól.
Zongorán előadja . . . *Chinorányi Izabella úrbölgy.*
3. **Egy érdekes regényről.**
Irta és felolvassa: *Korösy Henrik.*
4. a) **Ária** a Mikádóból és
b) „**Mikor dédem ifju volt.**“
Énekli: *Dr. Egry Béláné úrbölgy.*
Zongorán kíséri *Zoller Nándor.*
5. **Faust.** Gounod-tól.
Zongorán és hármóniumon előadják:
Hegedűs Hedvig és Hegedűs Margit úrbölgyek.
6. a) **Tavaszi dal.** Gounod-tól és
b) **Asra.** Rubinstein-tól.
Énekli *Hoffer Károly.*
Zongorán kíséri *Vész Albert.*
7. **Nő sorsa a férfin.** Irta és felolvassa: *Feiler Mihály.*
8. „**Az oroszlán ébredése.**“
Előadják zongorán: *Erössy Margit úrbölgy,*
hegedűn: *Krudy Géza, Maleter László, Németh Art.*

Dalok.

— Irta : Zoltán Vilmos. —

I.

*Nem a dicsőségnek
Vágya tüzel dalra,
Meg van az már régen
A szívemben halva . . .
Nem a nagyvilágnak,
Neked szól a dal,
Mit a lantnak égő
Szerelem sugal . . .*

*Mint a siró szellő
Száll feléd az ének,
Ha senki sem érti,
Oh csak magad értsd meg!
A vágy tüzel dalra,
— Semmi, semmi más —
Hogy megismerj engem,
Hogy szívembe láss!*

II.

*Dalom jutalmául
Nem kell a babér,
Édes ajkaidról
Egy csók többet ér . . .
Megelégszem azzal,
Hogyha rám nevet
A te biborajkad,
A te kék szemed . . .*

*Neked a dal olcsó
Nem magas az ár,
Violaszemedből
Oh csak egy sugár . . .
Ez az én jutalmam,
Nem kell semmi más . . .
— Mit a világ adhat,
Az csak ráadás.*

III.

*Szerettelek titkon,
Reménytelen', árván,
Viszonszerelmedre
Mindhiába várván . . .
Füleimben csengelt
Egy büs ének árja:
»C e s e a szerelem
Mindenhatósága . . . «*

*Reám ragyog immár
A boldogság napja,
Derűjét a lelkem
Szép szemedtől kapja . . .
Király lett a koldus,
Oh köszönet, hála!
I g a z a szerelem
Mindenhatósága!*

Egy érdekes regényről.

— Irta: Kőrösi Henrik. —

Mélyen t. hölgyeim és uraim! »Egy érdekes regényről« a czime felolvasásomnak. — Azt hiszem, elegendő a regény szerzőjének, b. Eötvös Józsefnek nevét kimondanom, hogy meggyőződjenek t. hallgatóim arról, hogy jogosan használtam e czímet. Csak néhány hete, hogy Eötvösnek »Falu jegyzőjéről« tartottam felolvasást: ezuttal egy másik — nem kevésbé érdekes regényéről »Magyarország 1514«-ről szóló tanulmányomat óhajtom bemutatni. ¹⁾

E regény tárgya a pórlázadás, melyet Dózsa vezérel, a regény hőse és a nép képviselője. Vitéz katona, ki nem sokat foglalkozik a politikával, de annál többet a harczzal. Vitézségéért nemességet nyer a királytól és más kitüntetések, sőt midőn a nagy-ravágyó Bakács Tamás egri érsek visszaérkezik Rómából s a pápa engedelmével keresztes háborút hirdet, őt teszik meg e had vezérévé is. Az urak kegyetlensége osztályosai iránt s Nagybotú Lőrincz izgatásai annyira felingerlik, hogy a törökök helyett az urak ellen indul. ²⁾

Ez a történeti része a regénynek. Ebbe van beleszöve a szó szoros értelmében vett regény, melynek meséje a következő:

Ártándi Tamás — egyszerű nemes ember — délczeg fiával Pállal Budára indult, hogy fiát bemutassa a király-

nak. Útközben Pest alatt megmentik Szaleresi Ambrust, Pest leggazdagabb kalmárját és leányát, Klárit a rablók gyilkos kezétől. — A híres szépségű kalmárleány ifju megmentőjébe szerelmes lesz, de Pál is otthagya szívét. Az öreg Ártándi Budán, régi hű barátjához, a derék Telegdyhez — a király tárnokához — szállt. Ok már régen elhatározták, hogy gyermekeiket összeházasítják. Pál meglátja Telegdy gyönyörű leányát Fruzsínát, szerelmes lesz Fruzsínába is, de Fruzsina is érzi, hogy e szép deli ifju iránt vonzalommal viselkedik. Van azonban az öreg Telegdy házában egy iródeák, Orbán. Orbán szegény jobbágyliu; atyja életével menté meg Telegdyt; ezért ez hálából Orbánt magához vette és úri módon neveltette. Midőn Orbán tanulmányait jó sikerrel bevégezte, Telegdyékkel Budára jött lakni. Ezalatt Fruzsina gyönyörű hajadonná vált; nem esoda tehát, ha egy házban lakva, a napnak egy részét e bájós nő társaságában töltve, szive iránta nem maradt érzéketlen, annál is inkább, mivel Fruzsina vele mindig oly melegen, oly bizalmasan szólt. Orbán fölötté boldog volt, míg Ártándy Pál a házhoz nem jött. De ez idő óta, szive elszorult. Látta, hogy Fruzsina Pált, — ki Budán a legünnepeltebb ifjak közé tartozott — szereti!

Pál ezalatt a kalmár-leánynyal, Kláriver folytatja szerelmi kalandját és csakhamar benső viszony fejlődött közöttük. De, midőn Fruzsina egy napon bevallotta Pálnak hő szerelmét, elhatározta, hogy Kláriver lemond és szolgálja által küldendő levélben tőle bucsút vett. El is készült a levél, el is indult éjjel szolgáljával Farkassal; de mennél közelebb jutottak Kláriék

¹⁾ E helyen a felolvasásnak csak egy töredékét közöljük.

²⁾ Gyulai P.: Emlékbeszéd. — Csengery: Magy. szónokok és statusférfiak. — Péterffy Jenő: B. Eötvös J. mint regényíró. Bpest. 81. — Horváth M. Huszonöt év Magyarország történetéből. — B. Eötvös J. Reform. Pesti Napló 1871. febr. 3. — Bodnár Zs. B. Eötvös J. Petőfi Társ. Lap. 1877—78.

házához, annál hevesebben dobogott Pál szíve és nem állhatott ellent, hogy ő maga be ne menjen Klárihoz. Persze Klárit meglátva, szó sem volt a végbucsuról. Ekkor, egy falban lévő és faretesszszel ellátott nyílason keresztül meghallotta a keresztetek vezéreinek terveit: hogy még az éjjel támadják meg az urakat. Azt is hallotta, hogy Szaleresi Klári atyja ellenezte a nemesség megtámadását és hogy Nagybotú Lőrincz, a czeglédi plébános azzal korholta le, hogy Ártándy Pál most is bolondítja lányát, holott nyílt dolog, hogy Telegdy Fruzsinaval jegyben jár. A kalmárra és Klárirra borzasztó hatással volt e fölfedezés. Klári rögtön megkérde Pált, hogy igaz-e, hogy jegyben jár Fruzsinaval? Pált kinos helyzetéből a kalmár gazdasszonya menti ki, mondván, hogy hirtelen távozzék, mert pár percz múlva már késő!

Pál innen rögtön Bornemisszához, onnan a nádorhoz ment, elmondva a hallottakat. A nádor őt most sürgősen fiához Nagy-Váradra küldötte. Mielőtt Pál elutazott, elérkezettnek hitte az időt, a történetek után Kláriról végképen lemondani és egy érzelgős levélben azt szolgáljával. Farkassal neki tudtára is adta; egyuttal egy másik levélkében tudósította Fruzsínát a veszélyről, mely őket fenyegeti és hirtelen menekvést tanácsolt. Klárit e levél majdnem örüllté tette; de elkeseredése akkor érte el tetőpontját, midőn Farkastól elkapta a Fruzsínához czimzett levelet s annak tartalmát végig olvasta. Rosszút forralt tehát. Farkast a szobába zárta, ki e szerint a levelet Fruzsínának nem kézbesithette. A saját hű szolgálját — Andrást — pedig a keresztetek táborából kihivatta és rövid beszélgetésök után Klári czélját elérte; mert Telegdyék háza csakhamar lángban állott. Az öreg kalmar hiába igyekezett fékezni a tömeget, hiába akarta ezt meggátolni; a tömeg nem hallgatott rá és midőn rémületére ez ocsmány népség között meglátta leányát, Klárit, — ki megbánva tettét,

Fruzsínát akarta felkeresni, hogy lemondásra kényszerítse — és azt is megtudta, hogy leánya az iszonyu lázadás indító ereje, megátkozta. Másnap Klári nyomára jött, hogy Fruzsina Orbánnal hova menekült s hogy merre folytatták utjokat, rögtön üzőbe vette őket. Orbán azonban néniétől jókor értesült a keresztetek terveiről, Fruzsínával és nagynénjével Bebek Katalinnal a veszély elől megmenekültek. Csanád felé tartottak, hol az öreg Telekdyt vélték feltalálni. Csanád már ekkor lángban állott, oda nem mehettek. Mindenfelől keresztetek lepték el a környéket. Fruzsina a hosszú út fáradsalmától elcsigázva, beteg lett; ezért Orbán a közelfekvő Báthory jószágán lakó nővérénél keresett menedéket és nyugalmat Fruzsina számára.

Klári ezalatt — a hű Andrással — minden zeget-zúgot bebarangolt Fruzsínát felkeresendő; de mindhiába! Ott találjuk őt, Csanád mellett a keresztetek táborában, mint egy fáradhatlan hőst, merészen szembeszállva a legnagyobb veszéllyel. Szemei szüntelenül keresnek valakit, lelke nyughatatlan; most is kergeti hű szolgálját, hátha Fruzsina nyomára jönne. De a szolgát bolyongása között, Zápolya emberei elfogták és börtönbe vetették. András itt Ártándy Pált magához hívatta, értésére adta, hogy Klári pár lépésnyire van tőle. Pál kettős örömmel fogadja e hirt; részint, hogy Klárit keblére ölelheti, részint pedig Klári által dicsőséget szerezhet magának. U. i. a keresztetek mindinkább növekedő hatalma lázas izgatottságban tartotta a főurakat. Temesvár megmentése csakis Zápolyától függött, ki addig megtagadta a segélyt, míg Báthory a Perényi és Drágfival kötött szerződést fel nem bontja. De Zápolya ez ajánlatát nem kézbesithette senki Báthorynak, mert mindannyit a keresztetek elfogták és felkonczolták. Pál vállalkozott tehát e nehéz szerepre. Pál Klári szolgálját és Zápolyának bünbocsánatot biztosító leveleit magával vivé;

csakhamar Klárinál volt. Klári hó szerelmétől áthatva, Pál dicsőségeért, magára vállalja a levél átadását és szerencsésen sikerült is ez neki. Ki volt boldogabb Pálnál? Dicsőséget aratni szerelmi kalanddal!

Bebek Katalin megunta ezalatt a kis vadászházat. Azt hitte, hogy Orbán csak azért tartja itt őket, mert Fruzsínát szereti. Egy napon Orbánt keményen megsértette, Orbán e miatt elhagyta a házat és a keresztetek kezeibe esett. Klári itt felismeri Orbánt és most csakhamar Fruzsina nyomára is rájön. A keresztetek Fruzsínáékát is elfogják. Boszúból a gyönyörű úri lányt egy paraszthoz akarták férjhez adni; de Orbán arcába szökik a vér e gondolatra és hogy Fruzsínát megmentse, vállalkozik, hogy nőül veszi. Az esketési szertartás még be sem végződött teljesen, midőn az urak a bortól elázott kereszteteket hirtelen megtámadták. Orbán gyorsan felkereste Pált és értésére adta, hol találja Fruzsínát. A zür-zavarban egy karddőlés érte Orbánt; lebukott lováról és meghalt. A kereszteteket legyőzték. Dózsát az izzó trónba ültették. Pál elvette Fruzsínát. Klári apjával a legnagyobb nyomorban hagyták el a várost.

A regény meséje mint láthatjuk igen pongyola. Látjuk, hogy Eötvös kiválóan a regény történeli részére fektette a fősúlyt. A történet szinte elnyomja a mesét és habár szintén a kor viszonyaiból van merítve, mégis csak lazán függ vele össze; elannyira, hogy külön lehetne őket választani, mint külön egészeket. Egyik a jóval nagyobb rész a történeté, a másik a fantasiáé és szinte láthatjuk is majdnem mindenütt, hol a történet adata megszűnik és a szabad alakítás kezdődik.

De, ha még oly gyöngye is e mű meséje, még sem tagadhatni meg tőle a benne előforduló alakok művészi alkotását.

Az egész mese Orbán a parasztfiú, Ártándy Pál, a nemes ifju, Fru-

zsina a tárnok leánya és Klári, a gazdag kalmár leány szerelmeskedéseiből áll. Csakhogy az a lényeges baj, hogy igen ritkán találkozunk velök. E kölcsönös szerelmeskedés füszerezi a száraz történetet. Néha három, sőt négy fejezetet is végig olvasunk, a nélkül, hogy hallanánk róluk valamit; úgy hogy ha aztán rájuk bukkanunk is, előbb gondolkodnunk kell, hogy visszaemlékezzünk az előbbiekre. — Hiányzik az összekötő kapocs, mely a cselekményeket egymáshoz kösse. Így vagyunk Ártándy Pállal. Egy egész kötetet keresztül egy hangot sem hallunk felőle és azután is csak a pusztá véletlen hoz bennünket vele össze. — Igaz, hogy elmondja az író, hogy mit mivelt ez idő alatt, de az határozottan hiba. Különben Eötvösnek majdnem valamennyi személyét ritkán kapjuk tetten; inkább csak ő magyarázgatja őket. Ha Andrást el nem fogják, Pál soh'sem tudja meg, hogy Klári a keresztetek táborában van és így Báthorynak nem kézbesithette volna a levelet, nem érhetette volna el a nagy dicsőséget. — Úgy látszik, hogy a véletlen dolgokat szerette Eötvös, melyek által igen gyakran egész más fordulatot vesz a cselekvény, sőt oly fontos dolgoknak jövünk nyomára, melyek az egészre nagy befolyással bírnak.

Az ellentét, mely a regény alakjai között létezik, csak emelik e mű szépségét. Az egyszerű jobbágy fiú Orbán, szereti egyik legelső főnemesnek, a tárnoknak leányát. Mily óriási válaszfal! Mily megható Orbán sorsa, mert azt a vétket követte el, hogy oly leányt szeret, kit soh'sem bírhat. Mily önzetlen, nemes és tiszta szerelem sugárzik minden tettéből, de mindhiába! Az ő szívének nem szabad azt szeretni, ki nem abból az országból való, a melyből ő. Talán, ha ő is nemesnek született volna, Fruzsina viszonzta volna szerelmét. De így csak kín az ő osztályrésze. Orbán megragadó története örök időkre bizonyosságot tesz Eötvös fényes költői tehetségéről. A határ-

talán szerelem melylyel Fruzsina iránt viselkedik, rokonszenvet ébreszt bennünk; de ösmerve a viszonyokat, feltámad keblünkben a sajnálat érzete; sajnáljuk őt, mert látjuk a nagy akadályt, mely köztük létezik. Orbán is tudja ezt, hiszen nem volt-e egész élete folytonos kinokkal telve; csak azért, mert jobbágy fia? Hányszor éreztették vele már gyermekkorától is alacsony származását. Fogékony szive hányszor lázadt fel sorsa ellen. »Miért nem növekedtem apám kunyhójában! — szölt sokszor magában — miért nem tölthettem életemet mint a földművelők, hasznos munka között? szerencsés volnék talán. A gazdának sorsa lsten kezében van, ha ez vetéseire áldást küld, ő nehéz kalászáin végig tekintve, boldognak érezheti magát, hat napi izzadságának a hetedik nap meghozza jutalmát a pihenést; élte szük körében mozog s épen azért nem fárasztó. De nem függök-e én emberektől? nem érzem-e, hogy azon munkának, melyet a tudós teljesít, nincs vasárnapja? hogy messze terjedő pályámon ellankadok, mielőtt csak közepéig értem? Telegdy meg akarta hálálni apám hűségét s jutalmul szerencsétlenné tette fiát. Oh! az emberek nem tudják, hogy embertársaik javára jobbat nem tehetnek, mintha őket nem bántják! Jobb szerencsét, mint a melyet a végzet rendelt számukra, úgy sem szerezhetnek nekünk.

Ha tudta is azt Orbán, hogy ő nem e körbe való, mégsem parancsolhatott szívének. Szánalom kel szívünkbe, midőn látjuk e miatt nagy szenvedéseit. Bámuljuk nemes önfeláldozását. Nem is kívánja, hogy az, kit ő annyira szeret, viszont szeresse, mert hálátlanságot vélvén elkövetni jóltevője iránt. S a szive el is szorul sokszor amiatt, mert látja, hogy Fruzsina Pált szereti, nem zúgolódik. Megelégszik ő azzal, hogy csak mellette lehessen, csak barátja lehessen neki. De a csodálat még inkább elfog bennünket, kétkedünk, hogy ily férfi is lé-

tezik a világon, midőn Fruzsina a veszélyből akarja megmenteni, a legaljasabb vádakra, melylyel ekkor őt a cselédek illetik, hogy szándéka a kisaszonyt a keresztéseknek átadni — megtartja higgadságát. Egyedüli törekvése csak Fruzsina életét biztosítani. Fölötte boldog, hogy élete kockázatásával mentheti meg azt a kedves lényt, kit oly odaadással szeret. Azt várjuk tőle, magunk mértékével mérve, hogy a becsületében megtámadott parasztfiu nyomban lesujtja a pimasz cselédet, ki őt ily tette képesnek hiszi. És mit tapasztalunk! Alig védi magát, még akkor is, midőn a kulcsár ezért a pinczébe akarja záratni. De ez még nem volt elég! A keserűség pohara még nem telt meg egészen! Élete kockázatásával helyezte őket biztonságba. És mi volt jutalma? Ujabb, a legaljasabb sértések halmaza. Fruzsina nagynénje Bebek Katalin azt hiszi, hogy Orbán őket csak azért tartja fogva, mennél tovább élvezhesse Fruzsina társaságát. Megtámadja őt, megparancsolja, hogy még ma vezesse innen Zápolya taborába, mert már nem szükséges bujdosniok. Nem hiszi Orbánnak, hogy még nem lehet elhagyni a házat. Szemére veti, hogy ki sem mozdul, csak itt örzi drága kincsét. Gyávának nevezi őt Fruzsina előtt. Érdekből cselekszik, mert Fruzsina szereti.

A legnagyobb lelki rázkódtatásokon megy Orbán keresztül, csak egyszer fakad ki indulatosabban, midőn szerelmét hányja szemére. Ekkor már nem képes önmagán uralkodni. Elszalad a háztól, elfogják a keresztések. El kell neki venni Fruzsina, hogy ismét megmentse. E nemes tetteért újból megvetés éri.

És midőn látjuk őt hősiesen meghalni, megkönyezzük ugyan halálát, de nem nyugszunk meg a történetekben. Kifakadunk a sors ellen, mely oly igazságtalan volt irányában. Azt hiszem, épen ezt akarta Fötvös elérni, hogy belássuk társadalmi viszo-

nyaink ferdeségét. Nem jobban megérdemelte volna e nemes érzelmű Orbán Fruzsínát, mind a könnyelmű Ártándy Pál?

Orbán részvétünket mindvégig a legfőbb mértékben bírja. Maga a költő ezen szerephe élte be a legjobban magát. Mélyen érző szívének legrokoknobb az Orbán szenvedése.

A másik ellentét Klári és Ártándy Pál. A gazdag polgári leány és az ünnepektől nemes ifju közti szerelmi viszony. Amott egy alacsony származású ifjut, itt ugyanoly nőt állít elének. Mind a kettő a legszebb tulajdonokkal van felruházva, csak azért, hogy annál jobban kitűnjék az ellentét, mely köztük és sok más főrangúak között létezik. A nemes gondolkodás, a páratlan becsületesség, az érdeknélküli önfeláldozó szerelem mind meglelhető bennök. Eötvös czélja itt megösmertetni a nép fiainak ritka szép karaktereit, melyet bizony a főrangúaknál csak elvétve találhatunk.

Klári szintén plasztikailag kidomborított alakja a regénynek. Szereti Pált szívének mélyéből, magasztosan, tisztán, ment minden érdektől. Ő is mint Orbán jól tudja, hogy mily áthághatatlan akadály van közte és Pál között; tudja, hogy Pál nevére nem lehet, de nem törődik azzal, egyedül szerelmét akarja bírni. Hisz maga is kifejti atyja előtt, hogy nem vágyódik oly szerencse után, mely Pálnak, több áldozatba kerülne, mint miket ő szerelemmel kipótolhatna. Lángoló szerelemmel csüng Pálon, még akkor is, midőn hallja, hogy Fruzsínával jegyben jár. Mily megható, midőn atyját és önmagát megnyugtatóan kifejti, hogy ő Pálnak csak szerelmét akarja bírni: »Nem irigylem többé sorsát senkinek, nem vágyódom semmi után. Minek nekem fény, ha őt ragyogni látom? minek név, ha az övé dicsőítetik?«

Majd magába szállva, elgondolja, hogy miért ne lehetne tulajdonképen Pál neje? Hisz ha Pál akarná, ez is

megtörténhetnék! Okoskodása itt művésziileg van ecsetelve. Mit törődik Pál az ő nevével, apja kívánatával vagy a világgal? »A világ! de én — mondja egyik helyen — kérdezősködtem-e a világ itéletével, midőn magamat neki adám? Eszembe jutott-e állásom, jó hirem, életemnek egész jövője?« Az örülésig szerelmes nőt igen híven festi Eötvös Kláriban, ki míg szerelmét viszonzzák, valódi angyal; de ha megcsalják, bosszúja nem ismer határt.

Igy midőn Pál lemondó levelét végig olvassa, a keserű gúny, melylyel azt fogadja, szinte sejdítetté velünk annak irtózatot következményeit. Szinte fázunk, midőn halljuk Klári kifakadását. A szerencsétlen leány magába fojtja nagy fájalmát, nem sir, mert nem akarja, hogy lássa kedvese szolgálja, hogy ő még sirt is érte. — És midőn a szolga észreveszi, hogy erőlteti magát és kéri, hogy sirjon inkább, szidja össze, vagy vágjon a fejéhez valamit, csak ne fojtja magába fájalmát, mert megbetegszik; Klári lelki állapota megható szépen és természet-híven van festve:

»Ki mondta kendnek, hogy erőltetem magamat? — szolt Klári sokkal inkább felgerjedve, hogysen a részvét, melyet a becsületes szolga egyszerű szavai kifejeztek, rá hatással lehetne. Ura bizonyosan azt hívé, hogy levelére majd hajamat tépem, ki tudja talán vízbe ugrom, nemde? hogy szerencsétlenségemet elmondva, házról házra futok? hisz van-e nagyobb szerencsétlenség, mint elhagyatni Ártándy Páltól, kinek hire, Bihartól Pestig eltölti az egész országot? S a nemeslelkű úr bizonyosan örvend, ha ezt teszem. Megcsalni egy szegény leányt, hazudni egy egész hónapig, széttépni szívét, mely önmagát adta kezünkbe, mily vitéz tett, mily dicsőség! — De folytatá mindig nagyobb szenvedélylyel — Pál úr igen csalódott. Mondja meg neki, hogy nyugodt valék, hogy nem sirtam egyetlen egy könyvet sem: mint becsületes ember nem is mond-

hat mást; lám, szemeim szárazak; mondja, hogy nem szeretem őt, nem is szerettem soha, csak tréfát űztem vele, s elhagytam volna magam, ha levelével csak pár napig késik; hogy — itt az erővel visszanyomott fájdalom végre kitört egész hatalmában — hogy meghalok, hisz minek is élek a világon, ha ő nem szeret többé!«

A boldogtalan leány, e szaggatott gondolatmenete és mély szenvedélyének heve fenségessé teszi a kétségbeesés nyilatkozatát. Eötvös itt találta el legjobban Klári jellemét. És amint itt Eötvös őt így feltünteti, olyannak találjuk mindenütt. Ott látjuk a bosszút álló nőt az ütközet zajában csak egy gondolattól áthatva: Fruzsínát feltalálni és lemondásra bírni. És midőn itt újra találkozik Pállal, mintha misem történt volna: régi szerelmével halmozza el, sőt a legnagyobb veszélynek teszi ki magát, csak hogy Pálnak dicsőséget szerezzen.

A regény azon része, hol Klári és Pál utoljára találkoznak, költészetünk legszebb gyöngyei közé tartozik. Oly erős tragikai alappal találkozunk itt, a milyent eddig drámairodalmunk csak keveset mutathatott fel.

Klári a megcsalás kinos fájdalmától gyötörve eljön Pálhoz; szemére lobbantja mindazon áldozatot, mit érte hozott. A keserű gúny, mely csak úgy ömlik minden szavából, Pálban a vért fagyasztja meg. Csak egy kis részletet fogok a sok remek közül felhozni, — midőn Pál megnyugtatni akarja Klárit, hogy majd vagyonában kárpótolni fogja s elfelejti őt más, szerelmére méltóbb férj karjai között.

»S ezt nekem mered mondani? szólt indulattal Klári. Feldulod éltetemet, nincs kötelék oly szent e világon, a melyet miattad szét nem szakíték, nincs érzemény e szívben, melyet kinná nem változtatál! De miért keservegek? Ha vagyonomban kárt szenvedtem, te nagylelkűleg pótolni fogod veszteségemet! Szerettelek. Te viszontszeretettel, ígéretekkel, esküdözésekkel

fizettél, s most, miután hamis pénzre ráismertek, kicseréled azt valódi arannyal; mi panaszom lehet ellened? Hisz te becsületesen fizettél meg! Alávaló! ki azon dolgoknak, miket tőlem elraboltál, még becsét sem ismered, ki elég aljasan gondolkodol az emberekéről, hogy másokat saját példád követésére föl mered szólítani.« — És tovább:

»Megfosztottál mindentől; egy van, mi reményeim romjaiból fennmaradt — a bosszú; csak ha ezt elértem, enyhültebb bánatom. Igen, nézz bámulva reám, ez célja éltetnek! — Mondád, hogy reám derültebb napok várnak. Én is azt hiszem, de e derültebb napok azok leendnek, hol a te láthatárod elsötétedik. Sorsunk válhatlanul összeforrt: nem más férjnek boldogságában, én a te kinaidban fogom feltalálni kielégülésemet. Eltöltéd e szívet annyira, hogy belé más érzemény nem fér; mint egykor szerelmed, úgy gyűlöléseid kizár minden egyebet, tied vagyok s hív leszek hozzád végső lehelletemig; s ha porig alázva, ha megvetve, ha szerencsétlenül látlak, nem panaszkodom végzetem ellen, hisz! betöltém hivatásomat. Legyen áldva végzetem, hogy e levelet kezembe adá, mely megbüntetésem eszköze leend.«

Ekkor Pál szolgálja figyelmezteté, hogy gondoljon inkább atyjára, ki most a börtönben simlódik és holnap vérpadra jut: jobb lesz, ha visszaadja a levelet és kérje Pált, hogy segítsen apján. Klári erről mit sem tudott, rendkívüli hatással volt ez a hír reá. Midőn ennek igazságáról személyesen meggyőződött, apja iránti hő szeretete háttérbe szorítja a saját nagy baját és térden állva könyörög Pálnak: »Mentsd meg apámat s kívánj tőlem akármit.«

Lám a szegény polgárleány csakis származása miatt állott ki annyi szenvedést. Szívünk elszorul, midőn látjuk a híres szépségű, leggazdagabb és nemes érzelmekkel felruházott nőt rongyosan, boldogtalanul, öreg atya kar-

ján a várost elhagyni. Ismét kifakadunk a sors ellen, mely csak azért, mert nem volt nemes sarjadék, oly kegyetlenül bánt e szegény leánynyal.

Klári jelleme művészi kézzel van megteremtve, de a kifejezésmód, melylyel gondolatait közlé, nem az ő nyelve; mindenütt u. a. áradozó körmondatos stylust találjuk, melyet Eötvös mindenütt használni szokott.

Ártándy Pál jellemzése szintén igen sikerült. Az ingatag, könnyelmű ifju, ki csak dicsőséget hajhász és nem tekint, hogy mily áron vásárolta azt, valóságos »Don Juan«, ki szívével játékot üz: és azt hiszi, hogy ennek úgy kell lenni és semminemű lelkifurdalást sem érez. — Országos hirre tesz szert, a haza megmentőjének tekintik, és mindezt szerelmi kalandok által éri el. Ilyen alakkal van különben telve Eötvösnek többi regénye is. A Karthausiban, Nővérekben, Káldory gróf mind-mind ily születésektől ingó lábon álló egyének.

Bebek Katalin is törülmetszett aristokratikus alak. A hiu, egykor hires szépségű hajadon jelleme művésziileg van kidomborítva. Igen jól mulatunk a büszke hiu főrangú hölgyön, ki mindenütt szerelmet lát, ki midőn élte sorog kérdésben, lovagöltönyét, bogláráit, ékszereit stb. keresi; ki lovagias tette, csak nemes ifjut hisz képesnek és a legnagyobb veszély közepe, folyton Mátyás udvaráról, Beatrixról és az ő akkor viselt dolgairól ábrándozik. Nem ütközünk meg kifakadásain Orbán ellen, mert az csak jelleméből foly, ilyeneknek képzeljük az efféle nőket.

Fruzsina szende, jólelkű leányka; milyent gyakran találhatunk mindkét osztályban. Nemes szive rokonszenvet ébreszt bennünk; szerelmének nem nagyon bonyolódott története kedves része a regénynek.

Igen eredeti alak azonban Ollósi szabó. »Egy hiu ember, ki Mátyással való rokonságát vitalja s azért Hollósinak hivatja magát« (Gyulai.) Járá-

sáról azonnal a valódi hetyke szabóra ismerünk. Mint Bakács udvari szabója folytonosan a bibornok és az urak körül sűrög-forog; ösmeri mindegyiket személyesen, a fiatal úrfiak gyakran járkáltak vele és kegyeikkel halmozták el. Ezért ő azt hiszi, hogy ő is abba a körbe való. A saját osztálybéliekkel csak úgy fitymálva beszélget; ezek meg aztán csakugyan azt hiszik, hogy valami befolyásos egyén, igen respektálják. Fölötte mulatságos, midőn látjuk, hogy várják őt a szegény jobbágyok a bibornok kapuja előtt, hogy legyen szószólójuk a bibornoknál, ő meg, hogy megigéri mindegyiknek, hogy szót emel értök. És mily jóízűt nevetünk rajta, midőn nevét mindig egy sóhajtással mondja ki, mint Hollósi. És midőn szökése közben elmondja Bebek Katalinnak, hogy azért szökik ő, mert azt mondják, hogy ő az oka a lázadásnak, mert ő varrta a keresztet a keresztetek ruháira. Eötvösnél ilyen alakok jellemeinek leírásában mindig derült humorral találkozunk. Így pl. a falu jegyzőjében Saer jellemzése.

Szaleresi Ambrus, Klári atya is igen hiven van karakterizálva. Az egyszerű gondolkozásu kalmár, ki üzleténél egyebet nem ért: a talpig becsületes ember, ki családjában találja boldogságát. És mihelyt nyugalmból kizavarják, azonnal elveszti fejét. — Kitünően élte be magát Eötvös az ilyen emberek gondolkozási módjába. Így midőn kivégeztetéséről van szó, hogy fél a haláltól. »A legkisebb tömlöcz — mondja — egy üreg a földfalban, nekem mindegy, csak élhessek.« A szavak is oly természetesek, melyekkel az életet festi: »Az élet, bármi szomorú legyen helyzetünk, soha nem reménytelen, — csak a sirban nincs remény, nincs vigasztalás.«

Mélyen t. hölgyeim és uraim! A regény többi alakjairól, történeti személyeiről, a regény politikai háttéréről, technikájáról, nyelvezetéről stb. ezuttal nem szólok. Így is kelleténél hosz-

szabb ideig vettem igénybe szives türelmüket. Egyedüli czéлом volt felkelteni az érdeklődést régebbi regényeink iránt, melyekben gyakran sok-

kal több kincs rejlik, mint az újabb és annyira kedvelt divatos idegen regényekben.

Nő sorsa a férfi.

— Irla: Feiler Mihály. —

A kis Lilla 16, édes anyja 33 éves volt.

Megvallom: nem szép dolog tőlem, hogy hölgyek — és hozzá még bájos hölgyek életkoráról ily határozottan beszélek a nyilvánosság előtt; e tekintetben azonban teljesen nyugodt vagyok, mert ez évszámok oly kicsinyek és azok terhét nemcsak a kis Lilla, de nagyságos mamája is annyi kellemmel és igéző szendességgel egyrészt, másrészt pedig hódító rugékonysággal viselik, hogy éveik számának elárulását — és ezt bizonyosan tudom — nem veszik tőlem zokon.

Egészen másként áll a dolog a papával: Csillagvári Gierzson urral. Ó róla már csak súgva mondhatom meg, hogy nem több, de nem is kevesebb 56 évesnél. Hatalmas, erős alak, kit virágzó banküzletének izgalmai nem törtek meg, ki azonban a világi örömköböl — meglehetősen hosszúra nyújtott és jól kihasznált ifjuság után — eléggé kivette a maga részét. Negyvenedik évében járt, midőn nejét: Bélafi Tamás nagykereskedő csodaszép leányát: Blankát oltárhoz vezette. — Blanka anya nélkül nőtt fel. Atyját az üzleti ügyek csaknem teljesen elfoglalták, úgy, hogy még otthon is többször tétetett magának jelentést a főkönyvelő által, ki nála növekedett föl és veszedelmesen csinos fiú volt. Az öreg Bélafi észrevette, hogy a főkönyvelő ur egy idő óta derűre-borura jelentéseket tesz neki; gyakorlati érzékével azonnal sejté, hogy honnan a túlságos buzgóság és miután főkönyvelőjét, ki jobb

keze volt és kit őszintén kedvelt, nem akarta elbocsátani, azzal a gondolattal pedig, hogy a vagyontalan fiatal embert vejévé tegye, nem tudott megbátározni, — hamarosan férjhez adta leányát a dúsgazdag Csillagvárihoz, kit a rövid ruhát alighogy levetett Blanka, mint gyermek a játékszert, örömpeszeve fogadott.

Csillagvári boldog és irigyelt férj lett. Ahol szép nejevel megjelent, mindenütt feléjük fordult a figyelem. Mint sudár tölgyhöz a borostyán, úgy illett Blanka Csillagvárihoz. A férfiak körülrajongták a szép asszonyt, ki megszerette a multságokat és mohón üritgeté az élvezetek serlegét, mit a dúsgazdagság megkönnyített. Fényezés, multság, szórakozás — szeszélye szerint rendelkezésére állott; férje nem tagadott meg tőle semmit, gondolva, majd beleun a fiatal menyecske a zajba. A türelmes várakozás évei azonban egymásután multak és Csillagvári aggodva vette észre, hogy éveinek száma veszedelmesen szaporodik, szép neje pedig egyre csak multságainak él. Csillagvári úgy járt, mint a kotlós, mely rézefiákat költött ki és azok a vízparton magárahagyva a mostohaanyát, az üde habokban kényük-kedvükre lubicskolnak, míg amannak aggódó szívét csaknem megrepeszti a félelem. A szürkülő Csillagvári nem egyszer zsörtölődött és nejének, kit bálványozott, kezdetben gyöngéd czélzásokat tett, majd rendszeres fejtegetéseket próbált tartani a háziasságról, melyet oly sokan emlegetnek és valójában oly kevesen

ismernek. A menyecske eleinte bámész pillantásokat vetett férjére, később azonban e pillantások futó mosolynak adtak helyet és ha egyetlen gyermekök, az angyali kis Lilli szobájában egy-egy percre találkoztak, Blanka csókra nyújtá férjének bájos arcát és ment — zajos társaságába, mely már várt reá. Csillagvári mit tehetett okosabbat? Kebléhez szorítá egyetlen gyermekét és ment — neje után, kinek rajongó, ifjuságtól duzzadó környezetéből azonban már-már kezdett nagyon kiríni. Hogy lépést tarthasson velök, túljárt a természet eszén; fodrásza, szabója a legügyesebbek egyike volt és így aligha lep meg valakit, ha azt mondom, hogy Csillagvári nem csak megállította az öregséget, de sőt napról-napra fiatalodott.

Igy folyt ez évek során át, míg egyszer dr. Mélyvölgyi háziorvos, a család kipróbált öreg barátja, Csillagvári egy jelentéktelenebb rosszulléte alkalmával tengeri fürdőket nem rendelt; Blankát pedig, megtámadott egészsége helyreállítására elküldé Erdély ásványfürdőkben gazdag bérczei közé.

Csillagvári megadta magát sorsának és miután a kis Lillit, ki már serdülő félben volt, százszor összecsókolta és szőke fejceskáját könnyeivel áztatá, nejét pedig gyöngéden megölelé, elment a franczia tengerpartra. Neje társalkodónőjével ment Erdélybe, hol fürdőit nem egyszer változtatá, leginkább a legrejtettebbeket keresve föl, mert nála nem a kényelem volt a fő, hanem az — egészség. A két hitvestárs a leggyöngédebb leveleket váltá egymás között a hosszú fürdő-idény alatt, melynek egyhanguságában kedves változást képezett a kis Lilli látogatása, ki nevelőnője kíséretében minden évben meglátogatta atyját és azután Erdélyben mamáját. Így a kis Lilli az ő üdvözlő csókjaival lett az egyetlen és igazi kapocs, mely a gyöngéd házastársakat összeköté és egymásra emlékezteté.

A kis Lilli!

De talán itt az ideje, hogy történetkénk ez egyik legfőbb alakjáról is elmondjunk egyet-mást.

A kis Lilli valóságos csoda-gyerek volt, kinek tökéletes szépségét mindenki megbámulta és ha e kis angyal dadájával a sétatéren, vagy bárhol megjelent, bizony zord embernek kellett annak lenni, aki rájuk vissza nem nézett. (Igaz, hogy egy nagy rész a szemrevaló dadára nézett vissza; de édes Istenem, ez engem nem búsít, sőt azt gondolnám, hogy inkább legyen a gyermek kevésbé angyali szép és a dadák takarosabbak. A gyermekekben már korán fejleszteni kell a szépérzékét, mondja, vagy mondhatta volna valamely híres aesthetikus és mondják bizonyára hallgatóim közül is az — idősebb urak.)

És ezt az angyali gyermeket, ki egy látatra az egész világot meghódította, az édes anyja nem szerette. Sok gondot, sok bajt, sok kényelmetlenséget és halálfélelmet okozott neki és utoljára is: csak nem változhatik át az ember egy gyerek kedvéért dajkává? Végre is: az embernek a társadalom iránt is vannak kötelességei, nemesak egy gyermek iránt, ki miatt barátainkat és barátainkat, sem kedvteléseinket nem hanyagolhatjuk el. Így Csillagváriné, — és a szegény csakugyan azt hitte, hogy minden anyai kötelességének eleget tesz, ha vigyáz, hogy a dada jól bánjon a kicsikével és ha azt időnként megnézi, ha szigorú parancsot ad ki, hogy a gyerek mindig tiszta legyen, . . . ami mind igen szép és másoknak is ajánlható dolog ugyan, de édes kevés az anyai üdvösségre.

Különben: e nemü gondjai miatt ő nagysága egészen nyugodtan alhatott volna, mert Böske, egy tüzről pattant allódi magyar menyecske, kinek ura éppen esküvő előtt csapott föl tengeri matrónának, ő maga pedig, pár napos gyermeke halála után dadának Csillagváryékhöz, úgy gondját viselte a kis Lillinek, mintha tulajdon édes gyermeke lett volna. A jó lélek ott is

maradt szoptatósból száraz dajkának az ő »aranyosa« mellett. Dehogy hagyta volna el az ő »gyémántos« kis leányát. Inkább meghalt volna. De ki beszél itt halálról? Böske élte világát és ha a kicsikét sétára vitte, vagy később kézen fogva vezette, szűk pruszlikja majd kirepedt a boldogságtól és büszke arcza azt látszott mondani: Ide néz-zetek, ez aztán a gyerek. Ezt én tápláltam, ez az én nevelésem!

Vajon van-e ehhez fogható gyönyör? Én azt hiszem, hogy nincsen. Amde semmi sem tart örökké és: derűre boru!

A jó Böske életét csakhamar megkeseríté azon körülmény, hogy a kis Lilli iskolába kezdett járni és bonne-t, majd nevelőnőt kapott. De hozathattak volna annak akár miss-t is, mert az bizony csak Böskeért lelkendezett, no meg a papáért, az »aranyos«, »gyémántos«, »rubintos«, »egyetlen«, »drága« papáért, aki a kis Lilliértelt, halt.

A kis Lilli volt Csillagvári öröme és boldogsága. Folyton foglalkozott vele és miközben tanulmányait helyesen irányítá, különös gondot fordított leánya testi kiképzésére, az ugynevezett ügyességek elsajátítására. Sőt volt annyi apai bátorsága, hogy határozott nézeteket nyilvánított leánya ruhaviseletére vonatkozólag, melyeknek neje elég okos volt tért engedni és a bonne, majd a nevelőnő is kénytelen volt hozzátörödni, hogy a kis Lilli nem úgy öltözködött, mint egy nagyvilági hölgy, minek következtében kis leányaink úgy néznek ki, mint megannyi kis barázdabillegetők, hanem kényelmes, könnyű ruhákban járt, mi a test mozgását lehetővé teszi és a gyermek növést nem akadályozza. Ezen kívül Csillagvári ügyelt arra is, hogy Lillikéje valahogy meg ne erőltesse magát a tanulásban, a mire az éleseszű és olvasni roppantul szerető gyermeknél volt is szükség. Az iskolai tantárgyakon kívül taníttatta zongorázni, énekelni, festeni, de csak módjával, hogy a jóból is a sok meg ne ártson. Volt is ám különbség Lilli

rózsapiros és pajtásai sápadt arczzsine között és bizonyára ily körütekintő gondozás láttára nem fogják csodálni, ha azt mondom, hogy a kis Lilliből a legszebb hajadonok egyike fejlődött, szépen fejlett sugár termettel, rózsapiros, üde arczczal, egészséges idomokkal, szóval keceses lénnyel, melyen az ifjuság elbájoló hamva ömlött el, ami még az egész közönséges arczokat is kedvessé teszi, hát még a szépek szépét.

Ilyen volt Lilli, 16 évvel egy valódi eszménykép; fejcskéje megtömve okosabbnál okosabb dolgokkal, szive csordultig kedélylyel és játszi vidámsággal, emlékkönyve beírva szebbnél szebb versekkel és naplója tele ismeretlen sejtelemmel.

Történetkénk időszakában, egy fürdőidény vége felé, midőn Lilli épen készületeket tett, hogy atyját és anyját meglátogassa, egy délután a nevelővel: mademoiselle Pauline-val sétára indult. Egy utczasaroknál épen be akartak fordulni, midőn az ellenkező irányból hasonló szándékkal egy ifju toppant eléjük. A fiatal ember meghökkent és minden figyelmét az összeütközés kikerülésére fordítva, egy bátortalan »pardonne«-t hebegve, esdő pillantást vetett Lillire, ki maga részéről a kitérést szintén lehetővé akarta tenni, zavarában lángra gyult tekintetét az ifjura emelé. Az igéző arcz láttára az ifju lábai mintha gyökeret vertek volna és bámulatában mindenről megfeledkezve szemeit sóvárogva legetteté az előtte álló gyönyörű teremtesen. A hölgyek tanácstalanul álltak, a járókelők figyelme rájuk irányult, a helyzet kezdett kinossá válni, midőn egy délezeg férfi, karja egy határozott mozdulatával a lehető kimélettel félretolta az utból a fiatal embert és a hölgyek, hálás pillantást vetve ismeretlen, de őket udvariasan köszöntő szabadítójukra, folytathatták sétájukat, azonban csak a legnagyobb felindulásban. Mademoiselle Pauline reszketett dühében, hogy, mint franczia udvariasság-

gal mondá, egy négylábu emberrel találkoztak. Lilli kevésbé tragikusan fogta föl e véletlen esetet, mert önkéntelenül is érzé, hogy a fiatal ember nagy zavarában neki is meglehetősen része van; ha azonban annak szűrő tekintetere gondolt, minő még eddig sohasem égeté arczát, remegni kezdett. Annál nagyobb bizalommal idézé föl emlékezetében megszabadítója daliás alakját és érdekes arczát, mely egyike volt a legszebb férfi-arczoknak.

De lássuk e két fiatalembert.

A hölgyek megriasztója Keveházy Elemér, egy teljesen elszegényedett nemes család sarja. Iskoláit mint seminarista, kitünő sikerrel végezte, az érettségi után azonban kiugrott a reverendából és beiratkozott az egyetemre, hol — a tanári pályára készülve — csupán a tudományoknak élt. A nemzeti muzeum, az egyetem és az akadémia könyvtárában valósággal bentlakó volt és csak úgy falta a bölcséleti rendszereket, melyek bár különbözők, de abban mind megegyeznek, hogy egytől-egyig szárazak és nehézkesek. Ily tanulmányok mellett elhihetik nekem, ha azt mondom, hogy e fiatal és érdekes arczu könyvmoly a nőktől valósággal idegenkedett. De mióta Lillit meglátta, szívében egy vágy lobbant lángra: vele beszélni, bocsánatát halalni, őt szeretni, általa szerettetni. Könyveit a sutha dobta, mert minden betűből a Lilli arcza sugárzott eleje és vizsga szemekkel járta a főváros utczeit, ha vajon nem láthatná-e meg még egyszer a gyönyörű gyermeket. De hasztalan.

Keveháznak egész ellentéte volt Somfeőy Géza, kis- és nagy-somfeői Somfeőy Lehel nagybirtokos egyetlen fia, ki jogi tanulmányait befejezve és külföldi tanulmányutjáról visszatérve a fővárosba élte világát, a nagy költő intéséhez híven, minden órájának leszakgatva virágát. Midőn Lillikkal találkozott, épen egy kis kalandra indult ki; a véletlen hamar teljesíté kívánságát, a kaland meg volt és az józú

mosolyra fakasztá. A szép ismeretlen fölkelte ugyan tetszését és érdeklődését, bájos arczát, alakját emlékébe is véste, azonban a kis kalandot átadta a mulandóságnak.

Lilli már Erdélyből is visszatért és az egész történehből már csak az ismeretlen fiatalember égő pillantására emlékezett, midőn egy szép délután mademoiselle Pauline kíséretében látogatóba ment egyik barátnőjéhez. Az idő gyönyörű volt, az ut rövid és mademoiselle Pauline az időt, míg Lilli barátnőjénél mulat, föl akarta használni, hogy magát egy honfitársnőjénél kedvére kicseveghesse. Lilli beleegyezett, sőt, miután barátnője lakása alig pár lépésnyi távolságra volt, unszolta, hogy ne vesztogesse az időt és kerülés nélkül menjen, hogy annál hamarabb visszatérhessen. Mademoiselle Pauline engedett, a hölgyek elváltak, Lilli gondtalanul folytatta útját; az ismerős erkély mintha barátságosan intett volna feléje, midőn egy közbeeső utcza torkolatánál tőle pár lépésnyire megpillantá az ismeretlen ifjut, ugyanazzal az égő pillantással, mely őt még álmában is megreszketteté.

Elemér diadal-ittas mosolylyal követé eszményképe lépteit, a philosoph elszántságával és a szerelmes bátorságával készen mindenre, hogy annyi idő óta keresett és végre föltalált eszményképéről valami közelebbi adatot tudhasson meg. Lilli nem nézett ugyan vissza, de ösztönszerűleg tudta, hogy követik. Szívét halálos félelem fogta el, léptei ingadoztak, érezte, hogy üldözője már-már eléri, midőn az utolsó utczatorkolatnál egy diszes fogat áll meg és abból az elegans, daliás Somfeőy lép eleje. Sas-szemeivel fölismerte a bájos ismeretlent, a világi tapasztaltságával a leányka rémült arczából megérti a kényes helyzetet, udvariasan köszönti és Lilli, miként a héja elől menekülő galamb berepül az első nyitott ablakon, hősi elszántsággal sutogja a fölismert Somfeőyhez: mentsen meg! Mentsen meg! Somfeőy föl-

szakítja zárt fogata ajtaját, Lilli habozás nélkül szökik a kocsiba és a kiállt izgalom hatása alatt alétlan omlik a duzzadó párnákra.

Somfeőyt a dolgok váratlan fordulata meglepte, de tisztába jövén a helyzettel, a nemesen érző férfi sajnálkozásával szemlélte a mellette pihető leánykát. A robogó fogat ablakát fölszakítja és a friss lég csakhamar véget vetett Lilli aléltságának, melyből fölocsúdva hálás pillantást vetett megszabadítójára, mely Somfeőy szívét édes remegésbe hozta. Bocsánatot kért Lillitől, hogy mellette bátorkodott helyet foglalni, de ezt lovagi kötelességének tartotta; megköszönte, hogy bizalommal volt iránta és biztosítá, hogy életét kész volna megmentésére föláldozni. Majd megmondta nevét, és megemlékezve első véletlen találkozásukról, áldá az isteni gondviselést, mely őket másodsor is összehozta.

Lilli édes bizalommal hallgatá a férfi remegő szavait, szivecskéjét egy ismeretlen érzés fogta el és árasztá el mondhatatlan kéjjel és midőn a fogat barátnője lakása előtt megállt és Somfeőy esengve kérte az engedelmet, hogy náluk tiszteletét tehesse, Lilli irulva-pirulva, de boldogan adá beleegyezését.

Ámor isten tehát mindkét részről jól teljesíté nehéz föladatát. Somfeőy Csillagváriéknál a legjobb fogadtatásra talált és midőn mint kérő föllépett, nemesak Csillagváriné adta két kézzel beleegyezését, hanem a papa is, ki egészen boldog volt, hogy leányát oly daliás és nagybirtoku emberhez adhatja, kiben minden biztosíték megvolt Lillijét boldoggá tenni.

És a fiatal pár valóban boldog is volt. Somfeőy imádtá gyönyörű nejét, Lilli rajongó szeretettel csüngött férjén. A somfeői kastély évekig a családi boldogság kedves tanyája volt: de egyszer csak jöttek a képviselőválasztások, és a somfeői kerület egyhangulag Somfeőy Gézárt választotta meg országgyűlési képviselővé. És bár Somfeőy minden szabad idejét jószágán tölté, Lilli el-

hagyatottnak és boldogtalannak érezte magát, mert akár ment férjével a fővárosba, akár jött az le hozzá birtokára, az a »csunya« politika mindenütt úgy elfoglalta, hogy Lilli az elhagyatottság keserves könnyeit hullatta.

Igy érte őket a szomszéd felsőkuti nagy uradalom bérlőjének: Keselyükői Kесе Dánielnek tisztelgő látogatása, ki Somfeőy-leányt vezetvén oltárhoz, velök közel atyafiságban állott. A látogatást viszonzták és a felsőkuti salonban Lilli remegve ismerte föl a Kесе fiuk nevelőjében Keveházy Elemért, aki azóta a bölcséleti tudományok doktorává, az akadémia levelező tagjává és legjobb nevű íróink egyike lett. Nemes vonásu komoly arczat a nagy tudásból fejlődő satyrikus mosoly tette élénkké, sötét szemeiből emésztő szenvedély csillogott elő, csengő szavát az ékesszólás művésze ellenállhatatlanná tette. — Lilli megdöbbenve emelé reá tiszta tekintetét és annak visszanézéséből megérti, hogy ő is megismerte őt és érzi, hogy e férfi szívének emésztő lángja ő érte lobog.

Ez idő óta Keveházynak sokszor nyílt alkalma Lillivel találkozni, de bár a fiatal nő iránt mindenkor megkülönböztető figyelmet tanusított, szerelméről sohasem szólt. Annál ékesszólóbban beszéltek erről kifejezéses pillantásai, melyeket Lilli sohasem tudott nyugodtan elviselni és férjének esengő leveleket írt, hogy menjenek a fővárosba állandóan lakni, mert ő nélküle nem tud és nem akar élni. Somfeőy engedett és Lilli kiszabadult Keveházy bűvköréből, de a boldogságot, mit keresett, nem lelte föl, mert Somfeőy szerette ugyan nejét, de annak szenvedélyes lelkét nem tudta megérteni és szerelmének heve is napról-napra vesztett melegéből, hogy végre a megszokás és közöny hidegének adjon helyet.

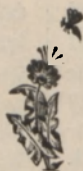
Mit csinál ilyenkor egy tisztességes asszony? Sir, szenved és tűr és belevetve magát a társaság zajába,

boldogságot szinlel. Így tön Lilla is, miglen egy délelött férje másodmagával jöven haza és vendégét neje lakosztályába vezetve, őt a következő szavakkal mutatá be: Kedves nóm, bemutatom neked legujabb kartársamat, dr. Keveházy Elemér felsőkuti országgyűlési képviselőt. Lilli remegve nyujtá kezét üdvözlésre; örült, hogy a felsőkutiak bizalmukkal házuk egy jeles barátját ajándékozták meg és reményét fejezé ki, hogy többször meg fogja őket látogatásával örvendeztetni.

Ez idő óta Keveházy komoly, elegans alakja gyakran volt a Somfeőypár társaságában látható. Lilli egyre több élvezetet talált Keveházy társaságában és Keveházy elhalmozta őt

tisztelete és barátsága gyöngéd jeleivel.

Vajon megérti és föltalálja-e ez a két sziv valaha egymást? Ki tudná azt megmondani. Annyit mondhatok, hogy Keveházy mindenről fog Lillivel csevegni, csak szerelméről nem. Arról azonban — különösen ismerve Somfeőy viselkedését neje iránt — nem vagyok biztos, hogy nem Lilli lesz-e az, ki szerelmét Keveházy iránt elárulja. Attól függ, hogy a szép Lilli fog-e egyszer unatkozni. Mert ha igaz az, hogy »nő sorsa a férfi,« kétszeresen igaz az, hogy »az unatkozó nő sorsa a férfi.« Azért én a legjobb lélekkel csak azt ajánlhatom a férfiaknak és különösen a férjeknek: ne hagyjátok unatkozni a nőket!

Rendezők.

Lenkei Lajos.
Agh Timót dr.
Feiler Mihály.

Haksch Lajos.

Kőrösi Henrik.
Várady Ferencz.
Gereze Péter dr.

Negyedik vasárnap.

1892. április 3.

Műsor:

1. **Nyitány.** Egmontból, Beethoven-tól.
Előadja az 52. cs. és kir. gyalogezred teljes zenekara, *Riepl Gáspár* karmester vezetése alatt.
2. **A haldokló Bachus.** Költemény.
Irta és szavalja *Kéry Gyula*.
3. **Valami a természetből.**
Irta és felolvassa: *Agh Timót dr.*
4. **Allons vite.** Galop de concert Ganz-tól.
Zongorán előadják *Bogyay Leontin és Baldauf Anna úrhölgyek*.
5. **Bihari ábrándok.**
Vonós kísérettel hegedűn játsza : *Kossa Elemér*.
6. **Hegedű-hangverseny.**
Előadja az 52. cs. és kir. gyalogezred teljes zenekara.
7. **Szép Ilonka.** Költemény Vörösmarty-tól.
Zenéje Ernyeitől. (Melodráma.)
Szavalja *Cseresnyés Rózsika úrhölgy*.
Zongorán kíséri *Hegedűs Hedvig úrhölgy*.
8. **Király induló.** Huber Károlytól.
Énekli a »*Pécsi dalárda*.«
9. **Induló.** Wagner »Tannhäuser« cz. dalművéből.
Előadja az 52. cs. és kir. gy. ezred teljes zenekara.

A haldokló Bachus.

— Irta: Kéry Gyula. —

*A bérceken s a völgyeken felül
Czikázó villám szárnyain repül
Az égi hírnök Hermes. Itt vala
A földtekén. A nagy Zeus szava
Parancsolá lefutni csillagon,
Mert szép Olymp lakóinak azon
Gyászhirot vívék a föld virányiról,
Hogy Bachus isten, Bachus haldokol!
A hitregének összes istenit
Eltűzte innen a kereszt, a hit.
Zeus s a többi mind Olympra tünt,
Csak Bachus isten, az maradt velünk,
S most im a szörnyű hír: ő haldokol!*

*

*Olympus ég porphir, lazulítól,
Márvány, jaspis, aranyozon között,
S a csillogó csillagtenger fölött
Nagy oszlopokból trón emelkedik,
Azon bíbor karszékeken emitt
Zeus a nagyhatalmu istenek
Ura s amott az illat' felleget
Kivánó égi hitves, Héra ül.
Innen nagy távolig, köröskörül
Tömjennek illatos felhőiben
A többi isten, istennő pihen.
A szöke Hébe csengő serlegét
Gyorsröptű szárnyon osztja szerteszt,
S édes ambróziút, nektárt kínál
Az isteneknek. Égi lángsugár
Tűze világol mindenik szemén,
Mely elmereng a bűvöld zenén,*

*Mit harsonáknak lágy danája kelt,
S lyrás Apollo közbe énekelt
'De im e perczen reng a nagy Olymp,
Es a Pol'hymniának csendet int
Zeus. Elnémul im a harsona
S elhal vele Apollo lágy dala.
Vihar kering. Olympus elborul.
Majd újra ég dörgő villámitul,
Melyek czikázva szállnak sebtiben —
Minden remeg — többé ki sem pihen —
S e tomboló viharzugás között
Villámon száll be, mint az üldözött
Szarvas-suta, a hírnök. Hermes az,
A földről jó, arcán nincsen vigasz.
»Gyászt hoztam, istenek — szorongva szót —
Valóban Bachus isten haldokol!«
Utána jó a néma gyászmenet.
Fényes fehér tógákkal elfedett
Bachansnök hozzák Bachust. És a szem
'Rajt' csüng a sápadt arczu istenen.
Fakó szőlő-babér karolja át
A haldokoló Bachus homlokát.
Nagyon libeg. Sóbajt a sóhaj ér,
S görnyedve fekszik a szőlőlevél
Között. Már érzi: halni kell neki —
Szép földi létét vissza nem nyeri*

*

*Miként, ha széltől ág és galy remeg,
Mozogni kezdtek im az istenek,
S viharfelhő borult Olymp fölé,
Mely mint sötét gyászfátyol elföldé*

Az istenek arczát.

*S azóta még
Most is dul a vihar s csak egyre ég
A villámtűz Elysion honán.
Hisz ezredeknék hosszú évsorán
Uralkodó nagy Bachus haldokol!*

*

*És itt a földön a göröngy, a por
Fájó elégiát suttog, zenél.
Hol egykoron az agg, a vak Homér
Nektárral enyhítette szomjait —
Mabonnap már csak régiség az itt!
Nektárunk hajh! mabonnap már kivész,
Parányi féreg, kis rovar a vész.
S a tudomány hiába küzd vele —
Nincsen remény — nincs semmi ellene!
A merre egykor bor és dal folya,
Ott pusztá ma már minden s mostoha:
A szőlőhegy-tettön kopár a föld —
Egy lélek sincs, csak őszi szél sívölt.*

*A pinczegádor, présbáz, a cseber,
Ajlókkal együtt parlagon hever.
Még néhány év — és rombadól a szép
Pinczéknek légiója. Es a rég
Kiszáradt hordók romjain regél
Majd sok csodás mesét az őszi szél.
S az unokák, hogy egykor a szüret
Csodás varázsa vajh' mi lehetett:
Tanulni fogják csak — tanulni tán? —
»Volt egyszer, hol nem volt« mesék nyomán.*

*

*Bachus, a 'Bachus isten haldokol!
Egy néhány év, s többé nem itt honol.
Tokajban és a merre bor terem,
A szőlőhegy, ha temető leszen:
Fölötte varjak kárognak csupán,
S Bachusnak elpusztított othonán
Keresztül száll s így búg majd a kuvik:
Bachus fuit Bachus fuit fuit!*

Valami a természetből.

— Irta : Ágh Timót dr. —

Nem gazdag ásványok, nem termékeny föld, nem szelíd éghajlat, nem folyó, nagy tenger tesznek nemzetet gazdaggá. Arany és ezüst bőven teremhet hegyeiben, földjén buján tenyészhetnek a növények, száz kikötő hely kínálkozhatik neki a kereskedésre: — mégis szegény nemzet marad, ha természettudományi műveltsége nincs, ha a nagy természet iránt nem fogékony.

Ez tanítja meg a nemzetet mint eljen a természettől nyert szép ajándékokkal. Ez által lehet, s kétségen kívül lesz is minden nemzet gazdag, — gazdag önkörében s gazdag a többi nemzet sorában.

Szavaimat a művelődés történelem adataival tudnám bizonyítani.

De örömmel mondhatom, hogy erre manapság nincsen szükség. E szavak igazsága felett ma már senki sem kételkedik. Nem kellene pedig messze mennünk, hisz e szavak igaz volta mellett szól a világ összes számottevő nemzetének jelene, vagy hogy közel időt említsek, egész jelen századunk.

Igen, századunk, melyet joggal neveznek a természettudományok századának.

Minden szépnek, jónak megvannak a maga apostolai. A természettudományok sem nélkülözik ezeket. Nekik köszönhetjük, hogy a természettudományok terén ott állunk ma, a hol vagyunk. — Nem kis dolog ez. Mert csak végig kell tekintenünk az egyes népeken s azonnal szemünkbe ötlük azok között a különbség. Azt sem lesz nehéz constatólni, hogy a természet titkainak nagy mérvben való ismerete és kizsákmányolása teszi ha-

talmassá az egyiket, az azokban való tudatlanság gyengévé a másikat.

A szellemi művelődés s anyagi jólét egyik legfontosabb emeltyűjét aknázza ki az egyik, hanyagolja el a másik.

Éjjet nappallá téve igyekeznek a természet titkait kifürkészni, a természet hatalmas erőit a tudás hatalmával lebilincselni.

S nekünk e hatalmas harc szemlőinek megmarad a győzelem haszna, melyet a dicső elméktől örököltünk és öröklünk.

Lehetetlen ez egyetlen okból is e harcot figyelemmel nem kísérenünk. A nagy természet érdekel mindnyájunkat. — S hogy mégis a természet egyes titkaiban tájékozatlanok vagyunk, azt nem az érdeklődés, hanem inkább az alkalom hiányának kell betudnunk.

Óriási a haladás mit ez irányban századunk tett, s mégis a természet összes titkainak ismeretétől vajmi távol állunk. De az észnek ezen irányban megindult haladásában megállapodás nem állhat be. A kutató elme nyugodni nem bír. Az egyszer elért eredmény új küzdésre serkenti. Ha ma még gyenge, — erősödni igyekszik, s tán holnap már győzelem koronázza küzdelmeit. A korlátok nem üzik vissza. A nehézség csak pillanattig szabhat neki határt, s a jövő pillanatban diadalt ül túl a határon, a hol megpihelve újabb küzdelmekre készül.

De nem folytatom. A természettudomány ma már közkinccs, ki-ki anynyit sajátíthat el belőle, a mennyi csak tetszik.

* * *

Nem fogják túlzottnak tartani azon mondásomat, hogy manapság a természettudomány a divatos tudomány. Igen az, mert nem csak ruházatban, beszédben, üdvözlési módban van ám divat, van az a tudományban is. Volt idő, mikor mindenki theologizált, volt idő, mikor mindenki bölcselkedett, volt idő, mikor mindenki felfedezni akart, — ma pl. minden szem a természet tudományok felé van fordulva, mert ez a divatos tudomány. Ez adott nekem bátorságot, hogy szíves figyelmüket rövid időre igénybe vegyem, mert hisz nem teszek egyebet, mikor a természettudomány köréből valamivel foglalkozom, mint követem a divatot.

Meggyőződésem s szerény tapasztalatom mellette szól, hogy a természeti titkok tárgyában mindenkinek van valami kérdése a mire választ szívesen hall. Biz ezt tudva, igen nehezemre esett a választás, valjon mire volnának a hölgyek kíváncsiak? — Az urak számára egy kis természet bölcselkedést feltalálni bizonyára nem esett volna oly nehezemre. Tudakozódtam itt is, ott is. Egy hang sem került el figyelmemet. De a thema nem került elő.

Egy jó gondolatom jött. Elővettem a hölgyek által kedvelt lapok tartalom-jegyzékét és szerkesztői üzeneteit, — akkor meg 100 themám lett egyszerre. Végre győzött bennem a divat. Manapság a szép haj is divatos, a felolvasás is divatos. Felolvasni fogok a hajról.

A hajkérdés a női lapok zöld és más színű borítékjain mindennapi. Oly ijesztő, akár a keleti kérdés. De amint politikusaink a keleti kérdést, úgy én a hajkérdést nem fogom megoldani. Azt a századok fogják majd egyszerűen megoldani akkor, mikor az embereknek nem lesz hajuk.

A haj testünk egyik jelentős része.

Népdalaink nem egy helyütt szólnak a »göndör hajról«, aranyszálu fűrtökről. A költőknek különben minden színben kedvelt költemény-tár-

gyuk. Mellesleg megjegyzem, hogy a hajról rendszeren olyan költők énekelnek nagy előszeretettel, a kiktől a természet azt már elvette.

Az ezüst fehér haj tiszteletünk tárgya.

A haj a nők legszebb ékessége. A fiatalok gondozásának ép ezért méltó tárgya. No de ebben a gondozásban nincs ám köszönet. Többet ártunk, mint használunk vele a hajnak. Ennek meg oka a haj feladatának és természetének nem vagy félre ismerésében áll. Kenjük, fenjük, vágjuk, festjük, jobbra, balra, előre, hátra, kétfelé, háromfelé szoktatjuk, de egyebet aztán alig is tudunk róla. No még talán a más fején meg kritizálni.

Ha a természet ezer titka gondos kutatókra találna bennünk, mennyivel inkább érdekelhet bennünket hajunk, testünk egyik része, dísze.

Fejlődésével csak rövid néhány szóban végzek.

A haj ép úgy mint a köröm a felbőrből fejlődik.

A haj összetapadt és megkeményedett sejteknek fonal alaku összege. A hajszál az u. n. hajtűszőben áll, melynek fenekén a hajszemölcs van. Ezen szemölcs a haj fejlődésének megindítója, de maga a haj a szemölcset borító bőrrétegből fejlődik, melynek sejtjei megkeményednek s egy szárrá olvadnak.

Növekedése alulról új sejtek hozzá tapadása által — folytonos.

Kivülről egyöntetűnek látszik, de nem az. Belsejében lazább szövet az u. n. haj csatornát képezi, mely festő anyagokat, néha levegőt tartalmazva a haj színét adja.

Ha a festék-anyag kevesbedik, a haj színe is változik. Végre, ha a hajból a festék-anyag egészen kivesz, s léggel telik meg — beáll az őszülés.

Némelyek szerint a haj nem őszül meg. Az ősz haj a kihult helyébe nő.

Minthogy a őszülés a természet rendje szerint a korral jár, nincs mit csodálkoznunk azon, hogy az első ősz

fürtök mindig bizonyos melancholikus hangulatot keltenek bennünk. Hisz a költő szavait juttatják eszünkbe:

»Az élet tavasza egyszer virágozik s többé soha.«

Legelsőben a halánték körül jelentkeznek a szürke szálak, de lassankint elterjednek az egész fejen s mi hamarabb tisztos öszszé változtatják az embert.

Ez a természet menete.

Még csupán a természet menetének megzavarását kell felemlítenem.

De bizonyos körülmények megzavarják a természet rendjét. Az öszszülés gyakran korán, más esetekben hirtelen áll be. Ez utóbbi rendszeren nagy idegrázkódtatások után. A világtörténelem beszéli, hogy Mórús Tamás, VIII. Henrik angol király kancellárja, kit zsarnok ura lefejeztetett, halálítéletének meghallgatása után rögtön hófehérré öszszült. Mária Antónia Franciaország szép és szerencsétlen királynője a Temple börtönében egy éj alatt öszszült meg. Máskor a hajszálak seregessen hullanak fejünkről, a növő új szálak száma ezekkel szemben elenyészőleg csekély s az eredmény nemsokára szépen fénylő magas homlok.

Azt hiszem, hogy az illető kedélyében alig hozhat változást az, hogy valjon előlről kezdődik-e a kopaszodás vagy hátulról. A kopaszodás úgy látszik a férfiak kiváltsága.

Én legalább még nem láttam kopasz nőt.

A kopaszodás egyes esetekben ki-magyarázható, más esetekben nem.

Ismeretes oka lehet: idegbetegség, nagy lelki gond, gyakori főfájás s túlfeszített szellemi munka.

Nagy lázzal járó betegségeknek is gyakori következménye a kopaszodás.

Sőt öröklött is lehet. Nem ritkaság, hogy némely családban a sima fej egészen otthonos és mint bizonyos, de cseppet sem öröndetes örökség száll apáról fiúra.

Az orvosi tudomány kimutatta,

hogy sok esetben a hajhullást az u. n. hajmoly okozza, s egyttal, hogy az így származott kopaszodás ragadós. — Megtámadják a haját, s ha kellőleg nem védekezünk, biz rövid idő alatt le is tarolják azt.

S e megtámadtatásnak biz gyakran teszszük ki magunkat. A fodrásztermekben fejünk oly fésűkkel és kefékkel jöhet érintkezésbe, melyekkel előzőleg hajbeteg egyént szolgáltatnak ki s az eszközöket alaposan ki nem tisztították. Nőknél leggyakoribb azok között, kiket az egyik házból másikhoz járó fodrásznő fésül.

A vanvesi kollégium növendékei között 1875-ben valóságos haj-járvány ütött ki, úgy hogy, a növendékeket el kellett távolítani az intézetből. 1887-ben a montpelliéri helyőrség ezredében ütött ki a haj-járvány. A bajt 2 regruta hozta az ezredbe s pár hó alatt 180 katona kopaszodott meg. Egy gyermek, a kit az iskolából hajhullás miatt küldtek haza, katonásdit játszva a szomszéd fiaival, ezekre is ráragadt a baj. Egy regruta, kinek tévedésből egy kopaszodó katona sapkáját adták, rövid idő alatt minden haját elvesztette.

Az orvos feladata a hajhullás okát megállapítani s energikus gyógyszerekkel az organismusnak segítségére lenni.

A milyen hiu dolog üres reklamok után indulni, ép oly menthetlen tapasztalt orvos segédkezését igénybe nem venni, vagy az általa rendelt szerek használatát abba hagyni.

Az egészséges haj semmi különös gondozást nem igényel. Legfeljebb néha hideg vízzel megmosni, erős ingerektől megóvni, könnyű fejedővel borítani s nagy ellentétes hőmérsékleti változásoktól óvni — kell a fejet. ¹⁾ Időszakonkint egy kis olajjal bekenni. sós-borszeszszel jól megmosni igen ajánlatos. De a házilag kezelésben okosan azután tovább nem is mehetünk. Mig

¹⁾ Dr. Wilhelm Korvin: Schönheitsfehler von Haar. Wien. 1889.

a haj egészséges — ennyi elég. Ha pedig beteg, akkor az ahhoz értőt megkérdezni el ne mulasztjuk.

* * *

Az ember, különösen a hölgyek, a szépség dolgában mindig magukkal legelégedetlenebbek. Csupán a hajra vonatkozólag szólok.

Tán elégséges egy jól sikerült frizura látása más fején, s ime álmuk meg van zavarva! S a másnap reggeli órák le vannak foglalva ugyanoly, vagy még szebb frizura megalkotására. Ílát még a haj színével mennyire elégedetlenek. A szőke barna, a barna szőke haját kíván. A vörös hajú meg épen feketére vágyódik. Ha hullik a haj, pótoltatik mással. Ha meg éppen nincs, előkerül a paróka. (Ez már a férfiakra szól leginkább.) Ha öszülni kezd, be lesz porozva. Szóval semmikép sem jó úgy a hogy van. Ez természetes! Szinte csodálkozánk, ha jó volna úgy is. Természetesen ezt nem akarjuk bevallani, sőt ellenkezőleg mindegyikünk izlésének az felel meg legjobban, a milyen van. Hangosan mindenki a magáét dicséri, s lelkében a másé után vágyódik.

A hajviselési mód, a különböző frizurák minden nemzetnél és népnél felfalálhatók.

A haj viselésének divatja egykoru a társadalommal. A haj helyes díszítése ma már valóságos művészetté fejlődött.

A divat áramlásának a frizura ép úgy alá van vetve, mint a ruházat. Tegnap a simuló, ma átül bő ruha a divat. Tegnap hátrafelé fésülték hölgyeink hajukat, ma előre.

A hölgyek kiváló gondot fordítanak hajukra s helyesen, mert az arcznak tetszetőssé való tételénél nem legkisebb szerepet játszik. De csak bizonyos fokig, a meddig t. i. a jó izlés megengedi. Mert a divat a hajviselésben is megteremtette a maga kinövésait. Fialtal hölgyek holló hajukat (fehérre rizsporozzák, érdemekben meg-

öszült matrónák pedig tisztos fehér hajukat feketére festik. Hosszu selyem haját férfiasan rövidre vágna és rövid haját hamis fürtökkel pótolna. A barnát szőkére, a szőkét gesztenyeszínre festik; a göndört lesimitják, a simát meleg vassal felgöndörítik: mind ez fonák viselet, egyenesen félszég.¹⁾

A frizurákkal a népek művelődési állapotát egy mederbe terelni nem lehet. A műveltségben hátrább álló indián és néger törzsek oly bizarr szokásokat követnek hajuk viseletében, hogy az európai nők messze maradnak tőlük. Minden kigondolható alakban láthatunk hajviséletet e népeknél (persze képen). Különben megbocsátható nekik e frizura-hiuság, egyéb toilettjukkal annál kevesebbet törődnek.

Európai borbélyaik vannak, kik néha faluról-falura járnak. Délamerikában az Amazon környékén igen keletendők e borbélyok. Ugy prenumerálnak rájuk, mint mi az ujságokra, igaz is, hogy élő ujságok.

Frizura minden népnél mindig volt.

A legegyszerűbb mindenestre a régi zsidó nőké volt, kik férjhez menetelkor hajukat levágták. A török és arab nők, sőt némely népnél a férfiak ma is befedve viselik.

A chinaiak egyetlen csomó kivételével az egész haját leborotválják. Ezen csomót pedig hosszura növesztve, öszsze fonva, hátul lelógatva viselik. Hosszusága szerint mérik a tiszteletet s így biz nem csodálkozhatunk, ha idegen hajjal és szalagokkal akarják hosszabbá tenni.

A legtöbb ujvilági és afrikai népnél a férfiak csinálják a divatot, csak a vén Európában a hölgyek. De a hajvisélet mindig hí kifejezője a kor jellege és szellemének.

Görögországban a finom izlés és művészet szabad honában a hajviselésben is nemes izlést követtek a nők. Hajviséletük amily egyszerű és természetes, ép oly nemes és előkelő volt.

¹⁾ Vértos József. A női haj.

A homlok szabad. A haj hátrafelé simul s hátul egy piczi kontyban végződik.

A büszke, zárkozott római hajviselete egészen elűtő. Merev, mesterkelt, a homlok felé tömörülő. A diadémek, agraffok, hajtekercek és fodrok első használatát a római hölgyvilágnál találjuk fel.

A római izlést a velők érintkezésben levők még inkább túlhajtották, amint ezt antik képeken és szobrokon látjuk.

De mit szólunk az ujkori hajviseléshez? A francia divat egészen izléstelenségig átalakította. A barokk, a »czopf« a legmesterkéltbben rutították el a lejet. Majd előlről hátra, majd hátulról előre fésülték a haját. A frizurák valódi Eiffel tornyok voltak, keresztül kasul fonva gyöngyökkel, szalagokkal. Különösen Pompadour, Maintenon és Mária Antónia voltak vezérei ezen túlhajtásnak. Korukban oly nagyok voltak a frizurák, hogy tyukborítóhoz hasonló sodrony vázákat kellett alkalmazni s rajta a haját fésűkkel összetartani. Ezeket a francia forradalom söpörte el.

Utánna újra uralkodó lett a középkori »loknis« divat, majd a reneszánsz kisebb formája, kétfelé elválasztott és fodrozott hajhalom a homlok felett.

A közelmúlt időben Eugénia császárnő hajviselete adta a frizurának az új irányt. — Először:

a spanyol frizurát tette általában kedvessé. Nagy üres tekercek a fej és fülek felett; majd magas formát hozott divatba; végre a hátul lecsüngő fonatokat honosította meg. Ez utóbbi hajviselet még a hatvanas években is divatozott.

Csak a legutóbbi évek divatja volt képes a természet rendes medrébe lépni az által, hogy újra felvette a régi görög formákat. A haj természetes menete a homloktól hátrafelé tart, és az a divat, mikor a haj a homloktól simán bocsátkozott hátra és hátul egy kis kontyban végződött, az volt

a legtermészetesebb, legizlésebb és mindenkinek legjobban álló divat. Csak-hogy persze ez is csak napok divatja volt. A kis konty felfodrozva, beporozva, felsütve, befestve, megint csak a homlok fölé vándorolt. A mi bár természetellenes, mégis egyeseknek jól állhat — sokaknak nem. De az élet azt mutatja, hogy sohasem azt nézrük, hogy mi áll jól, hanem hogy mi a divat. Azt csak mellesleg legyen szabad felemlítenem, hogy vannak férfiak, kik a hajviseletből a női lelki tulajdonságokra következtetnek. — Szerintük pl.

a rövid haj, ha nem betegség teszi szükségessé — különczködő hajlamra,

a bodros, kuszált haj genialitásra,

a nagyon sima olajozott haj hizelgő természetre,

a homlokba fésült apró fodrozott haj tetszés vágyra,

a hátsó fonott tekeres flegmatikus természetre mutat.

A divat kívánja azt is, hogy a haj némi hiányait mesterkélten kikorrigáljuk. Mikor Franciaországban a vörös haj volt a divat, egész szenvedélyvel az egész arisztokrácia haját festett. Ma is igen sok nagy uri körben fashionablenak tartják a sárgás szőke haját. Az természetes, hogy a divat kívánta festő szerek bőviben vannak.¹⁾

A haj a természettől maga magát szinezi. Annak más színre festése természet-ellenes. Sok elrettentő példa van előttünk. Még leggyakoribb, de egyszermind legigazságosabb eredménye, ha a festés által ép azt veszítjük el, a minek még színében is hiuságunknak hódolunk.

Legjobb minden úgy, a mint a természettől nyertük. Még az ősz haj festése is üres kedélyre vall, de tán mégis másképp tűnik fel, mintha csupán színváltoztatás kedvéért festjük hajunkat.

¹⁾ Ország V. A hajszinéről.

Az őszülés a természet menete. De az ember ebben sem tud megnyugodni. Kezdetben szorgalmasan gyomlálja, vagy gyomláltatja az ősz szálakat, majd — ha a sokasággal nem bír — festi azokat. Vannak olyan növény-nedvek és vegyes szerek, melyekkel minden ártalom nélkül tetszés szerint megváltoztathatjuk a haj színét.

De ha a festést egyszer elkezdjük, valódi rabjai leszünk annak, mert azt abba hagyni nem szabad, mert könnyen úgy járhatunk, mint az egyszeri patikáros, akit hideg borzongás járt át, mikor a borzasztó valóra ébredt, hogy haja deresedik. Bár ebben semmi sincs, de ő félt az öregség eme hirnökeitől, ép udvarolván menyasszonyának. De gondolá magában, azért patikáros ő. S elkezdé haját festeni, még pedig feketére. A leány felesége lett. S most tovább tetszeni nem akarván, abba hagyta a festést. Lassankint a festék lekopott s ime most meg felesége ijedt meg, mikor meglátja a hajszínének változását. Szegény patikáros feje nem megőszült, hanem a rossz festék utóhatása következtében formaliter — megzöldült.

Azért ne fessük hajunkat! Bár a zöld haj viselet tán sohasem jön divatba, mégis azt hiszem, ez tán még a legenyhébb — bár komikus — következménye a haj-festésnek. Borzalmasabb, ha a fejet letarolja, vagy nagy betegségeknek lesz okozója, a mit rendszeren a festékben alkalmazott mérreg okoz.

Az már egészen természetes előttem, hogy a ki hiúságból festette a haját, az a kopaszságát is minden képen palástolni igyekszik.

Megint segélyére siet az embernek a találékonyság s idegen firtökkel borítja a letarolt fejét, — felteszi a vendég haját, sajnos a századunkban, melyet a kopaszodás századának is lehetne nevezni — nagyon is ismeretes parókát.

De ne tessék azért azt gondolni, hogy régente nem voltak kopaszok.

A parókát már az ó-korban hordták. Asztiagesz, az utolsó méd király parókával takarta le érzékeny fejbőrét.

Rómában a császárok korában bizonyos ünnepeken férfiak, nők egyaránt parókát viseltek. A fogoly germán nők szerfelett vékony hajszálaiból készült szőke parókát különösen kedvelték a római hölgyek. Később a paróka-viselés kiment a divatból, de a 17-ik században ismét találkozunk vele. Európai uralkodók között XIII. Lajos francia király volt az első, a ki a parókát feltette. XIV. Lajos idejében kezdetben a nemesség és polgárság, de később a papság is megkedvelte. XIV. Lajos 35 éves volt, mikor az első parókát feltette, noha sűrű fekete haja volt. A paróka-gyárosok ügynökei seregesen járták be Normandiát, Hollandiát, Germaniát, Dániát drága pénzen véve meg a pórnők haját. A déli vidéki asszonyoknak haja vastag lévén, nem volt keresett, míg a normandiai haj nagyon drága volt. A helyszínén fontját 40—50 tallérral fizették. A rövid göndör hajból olcsóbb parókát készítettek. Brühl grófnak hagyatékában 1200 paróka volt.

Az emberi haj később elégtelen volt már a nagy paróka viselési kedvvel szemben, azért XV. Lajos alatt lőszőrből is készítették.

A paróka magas frizurája miatt nem lehetett a fejre kalapot tenni, azért hónuk alatt viselték.

Legyen szabad itt felemlítenem a kalap levétele által való üdvözlés eredetét. Csak nemeseknek volt szabad hosszú haját hordani, míg a köznépek haját rövidre nyírva volt szabad viselni. A mit bebizonyítandó, földes uraik előtt alázattal emelték meg kalapjaikat, szolgaságuk érzetében, s rövidre nyírt hajukat mutatandó.

Később még a paróka természetes szépségével sem voltak megelégedve. XV. Lajos idejében divatba jött a hajporozás. A divat miatt nemcsak férfiak és nők, hanem gyermekek, sőt katonák is kötelesek voltak hajporozni fejüket.

A jó izlésben annyira előbbre vagyunk, hogy mai napság parókat csak az visel, kinek haja nincs, de annál érzékenyebb fejbőre. A kopaszok vizsgálására bátor vagyok tudomásukra hozni, hogy e tulajdonság védelmére 1589-ben magyar könyv jelent meg, melyet bizony mi rossz néven is vehetnénk, mert ezen könyv, melynek címe: »*Az kopaszoknak diczireti. Nyomatott Colosvarát 1589 esztendőben*«, nemcsak megvédelmezte a jobb sorsra méltó üldözött kopaszokat, hanem egyenesen és kereken kijelentette, aztán furfangos tételekkel és körmondatokkal bizonyította, hogy minden teremtetett okos és tiszteletre méltó teremténynek okvetlen kopasznak kell lennie. ¹⁾ A névtelen lovag alaposan megmosdatja azok fejét, kik a kopasz fejekkel gunyolódni merészkedtek. Erős lehetett ellenök a harc, mert fényesnek mondja a győzelmet.

Rajta, örülj te kopasz sereg immár, mert disze
fődnek.
Mint az ezüstkörű hold, tündököl épen akép.
Bárki ha volna jól táplált hajfűrtire büszke,
Borbélyhoz menjen nyomba' nyirassa le azt.
Mert eme könyvecskét olvassa azonnal
óhajtná:
Bárcsak rút hajtól lenne merő csupasz ő.

Hogy e könyv olvasása megindított-e ennyire valakit, arról nincs adatom. Félek, hogy többet ártott mint használt vele a kopaszoknak.

A hajporozás csak itt-ott, leginkább bálók alkalmával látható. A rosszul alkalmazott hiuságnak lehet ezt is magyarázni, mert a hajporozás is káros. Ha nem is hull ki tőle a haj, de mégis keménynyé, merevvé válik. De meg tessenek elhinni, az ilyen beporozott haj sohasem olyan szép, mintha természetes színében hagyjuk.

A vendéghaj kérdésbe, nagy, általános elterjedése miatt, belekapni se merünk. Az bizonyos, hogy sem nem szép, sem nem egészséges.

Ha vendéghajunk már van, utánna

csak egy lépés, hogy hajnövesztő szerekre gondoljunk.

A hajnövesztő reklamok egyetlen ujságból sem hiányzanak. De azt hiszem, valamenynyien tisztában vagyunk azzal, hogy mit kell rólok tartanunk. Egy valódi hajnövesztő-szer feltalálása bizonyára nem a kutató ész rovására irandó. A legszebb hajú nők újabb meg újabb mederbe terelték a kutatást — a mint látszik mind hiába.

Egy reklámnak a története nem lesz érdektelen.

A mongol női világ, mely a pipere s szépítő szerekre ép úgy rászorul, mint kaukázai művelt rokonai, majdnem mesés dús hajzattal bír. Az angol és francia Csillag Annák persze a szer után szorgalmasan kutattak. S ugv találták, hogy kamélia-olajjal kenik hajukat naponkint. Megjelent a nagy reklám a kamélia-olajból készült kenőcs mellett, melynek jótékony hatása a ritkuló hajazat és — hogy szeliden fejezzem ki magamat — leritkult fejekre is bámulatra indítana mindenkit. A kelendőség nagy volt. De ime a híres csodaszer egyszerre nem kapható. Érdekesen, nem kis malitiával jegyezte meg erre egy német lap, hogy a kamélia-kenőcs ép azért tünt el oly hamar a hajnövesztők piaczáról, mert valóban csudákat mivelt a letarolt fejeken. Igaza lehet s úgy látszik, hogy a párisi parfümeurök s fodrászok megijedtek találmányuk nemzetgazdasági következményeitől; mert ha csakugyan oly szert hoztak vala életbe, melynek erejétől minden kopasz férfi megborzasodik s minden nőnek földig hullámszik sűrű haja — akkor a most nagyon virágzó paróka- és chignon-kereskedés teljesen tönkre lenne téve. Már pedig a statisztikai adatok 1875-ből azt igazolják, hogy Amerikából 800,000 s a khinai-orosz kereskedelem révén több mint 560,000 font haj jön az európai piacokra s ez oly évi nyereséget biztosít a hajgyártóknak, hogy azt 25 évi kamélia-pomádé sem pótolhatná.

¹⁾ Ugyanott. Bevezetés.

Minden iránt, a mi amerikai, előítéllettel vagyunk. S én mégis felolvasásomat 2 amerikai természettudós, Eaton és Hammour elmés ötletével végzem.

A fog és haj előbb-utóbb a civilisációnak, divatnak és hiúságnak lesz áldozata. A fogazatot ma már alig használjuk, eledeleinket annyira megsütjük, főzzük, hogy a rágás fölöslegessé válik. S a haj? Fejünket folyton fedve tartjuk s a haját oly műveleteknek vetjük alá, a melyek miatt az folytonosan gyengül, pusztul.

Minél műveltebb lesz az emberiség, annál inkább veszít a fogazat és a haj régi jellegéből.

A mai civilizált embernél a foga-

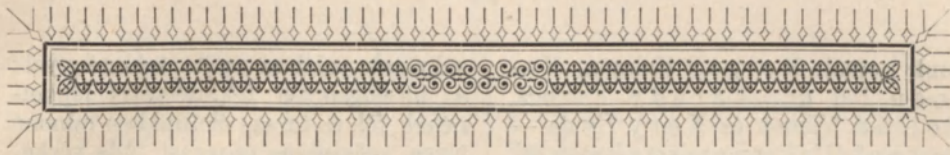
zat határozott romlásnak, pusztulásnak indul s a hajzat pedig gyérül. A kopaszodás oly közönséges jelenség, hogy komoly aggodalmakra ad okot.

Az említett amerikai tudósok számítása szerint egybevetve a jelen és a mult tapasztalatait, 3500 év múlva az emberek mind fogatlanok és kopaszok lesznek. Csak a vad emberek fogják még mutogatni a haját, mint az őskori ember ékességének maradványát.

De legyünk nyugodtak, fog azért találkozni itt-ott akkor is ember, szájában foggal, és a fején hajjal!

Az eredetiség a külső divathoz akkor sem fog megkívántatni.

»Post festa.«

— Zárszó. —

Irodalmi és művészeti estéink lefolyása után szerény emlék gyanánt nyújtjuk e könyvet azoknak a nemesen gondolkozó hölgyeknek és uraknak, a kik kérelmünkre készséggel vállalkoztak szíves közreműködésükkel megvalósítani törekvésünket — és annak a derék, lelkes, műpártoló közönségnek, a mely hathatós pártfogásával szerencsételtett bennünket.

Soha sem áltattuk magunkat azzal, hogy e meglehetősen hangzatos cím alatt »irodalmi és művészeti«, talán valami nagy értékű, kiváló becsű alkotásokat s előadásokat nyújthatunk: mégis bátorkodunk a négy estén megjelent előkelő, művelt izlésű közönség szép számára s e szerény kötetre hivatkozva állítani, hogy a gondolat s a kivitel még jelen alakjában is, minden hiányossága mellett sem volt eredménytelen.

Az első estén Kőrösi Henrik általmi főrealiskolai tanár mondta el röviden az esték célját, mivel Kardos Kálmán főispán úr önméltósága, ki mint nemes lelkű emberbarát, minden szép, jó s nemes irányu törekvés buzgó pártfogója, kész örömmel ajánlotta ugyan föl erkölcsi támogatását, az esték ünnepélyes megnyitását és bezárását; de makacs torokbaja ezt végkép lehetetlenné tette.

Irodalmi és művészeti estéink közreműködőire s a műsorok tárgyára térve át, első helyen említjük föl a kedves és szeretetreméltó hölgyeket, a kik legtöbb vonzerővel s varázsszal

hatottak a közönségre; megjelenésükkel s buzgó szereplésükkel legnagyobb mérvben emelték az esték sikerét és fényét.

Ta in z m a n n Viktorné önméltósága Jadassohn »Quintett«-jében zongorajátékával keltett nagy hatást; — ugyancsak zongorajátékukkal ragadtatták zajos tapsokra a közönséget: B a l d a u f Anna, C h i n o r á n y Izabella, E r ö s s y Margit, B o g y a y Leontin, H e g e d ű s Hedvig és H e g e d ű s Margit urhölgyek. Két utóbbi bájos kisasszony harmóniumon is játszott s »Faust« remek játékáért nagy elismerésben részesült.

Dr. E g r y Béláné A r a d v Emilia, R u h Valéria és G r ü n w a l d Etelka urhölgyek szép énekeikkel, dalaikkal nyújtottak kiváló műélvezetet a közönségnek, mely harsogó »éljen«-ekkel jutalmazta meg őket.

C s e r e s n y é s Rózsika úrhölgy, mint ügyes szavaló mutatta be magát. Hlangai Oktáv »Mérgecs leány« című tréfás költeményét s Vörösmarthy »Szép Ilonka«-ját szavalta, ezt zongora-kísérettel, fényes sikerrel, nagy tetszés mellett.

A közreműködő hölgyek arczképei közt van még Baudisz Helena úrhölgy képe is, kinek éneke, sajnálatunkra, Ruh Valéria úrhölgy rekedtsége folytán Lucia sextett-jével elmaradt; reméljük azonban, hogy a legközelebbi alkalommal bemutathatjuk.

A férfiak közül szerepeltek váro-

sunk poétái: Bolgár Kálmán, Koroda Pál dr., Várady Ferencz, Zoltán Vilmos és Kéry Gyula — saját eredeti költeményeiket olvasva föl. Ismeretterjesztő, komoly, tudományos és humoros fölolvastást tartottak: Ágh Timót dr., Feiler Mihály, Gerecze Péter dr., Körösi Henrik, Lenkei Lajos és Haksch Lajos, a ki nemcsak mint humoreszk-író, de mint humoros szavaló is nagy tetszésben részesült.

Szépen átgondolt s valóban hazafias, lendületes szabadelőadást tartott »Mária Teréziáról« Békefi Remig dr., a főgimnázium egyik tudós tanára.

Zenei előadásokkal Girard József, Zoller Nándor, Kossa Elemér, Maléter László, Németh Arthur, Krudv Géza járultak az esték sikeréhez szép tehetségéről s készségéről téve dicséretes tanubizonyosságot. Vész Albert kitűnő zongarikésért érdemel méltó elismerést.

Hoffer Károly, kinek csengő tenorját, művészi énekét hazánk határain túl is előnyösen ismerik, irodalmi és művészeti estéink műbecsét gyönyörű énekeivel gazdagította.

Közreműködött a »Pécsi dalárda« is két estén, mindenkor viharos tapsokat aratva s az 52-ik gyalogezred zenekara, a mely Riepl Gáspár vezetése alatt az utolsó estén hangversenyezett nagy tetszés mellett.

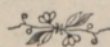
Ezzel felsoroltuk röviden az összes közreműködőket s azt hisszük elmondhatjuk dicsekvés nélkül, hogy csupán ezen négy est szereplőinek sora is — habár ez a hivatottak kis része — megmutatta, mennyi eleven erő, jóindulat és tehetség szunnyad társas körünkben szerteszét, a kik, ha egye-

sülnének, valóban méltó tekintéllyel: az intelligencia tekintélyével léphetnének föl, és társas életünkben minden téren egészséges mozgást, üde vérkeringést, élénk szellemi életet tudnának előidézni.

Mi csak ismételtelen is halás köszönetet mondhatunk e díszes társaság minden tagjának, hogy sok előítéletet és akadályt legyőzve, sok fáradságot vállalva, s a nyílt kritika sokszor csipős nyilainak is szembe nézve, kész örömmel nyújtottak nekünk kezet, hogy egyelőre csak kísérletképen tegyünk egy lépést a pécsi társas élet némi felelevenítésére. De különösen nagy köszönetet mondunk mindnyájoknak, nem csak ez ügy, hanem ama szenvedő inségesek nevében is, kik hazánk zord éjszakai vidékein a nyomorral küzdenek s a kiknek a tiszta jóvedelemből már az első este után 200 forintot küldhettünk; továbbá a többi jótékony cél nevében is, amennyiben a két helybeli középiskola, a cistercita rend főgimnáziuma és az áll. főreáliskola »Segélyző egyletei«-nek, szintén 200—200 frtot juttathattunk, s végre a helybeli színházalap javára 100, a »Mecsek-egylet« s a »Jogakadémiai segélyző egylet«-nek pedig, egyenként 50—50 forintot.

Hogy igaz köszönetünknek külsőjelét is adjuk, szállítottuk e kötetet s magunkra vállaltuk költségeit is: de a fölös példányok elárusításából bejövő esetleges hasznót szintén jótékony célra óhajtjuk fordítani s így talán ez is némi jogczim, arra, hogy e kötet számára is olyan barátságos fogadtatást kérjünk, a minőben magok az általunk rendezett irodalmi és művészeti esték részesültek.

A rendezőség.

Tartalom:

	Oldalszám
Megnyitó	3
Három románcz	7
Petőfi »Őrült«-jének bölcselkedése	9
Költemények	17
Hogyan segítettünk mi az inségeseken	19
Két virágszál	25
Mária Terézia, Magyarország királynője	26
Éjféli napsugár	32
Dalok	39
Egy érdekes regényről	40
Nő sorsa a férfi	47
A haldokló Bachus	55
Valami a természetből	57
»Post festa«	65

20119

Pécsi Dalárda.

